

Ponedjeljak, 21. januar 2008
Završna reč Tužilaštva
Završna reč Odbrane Haradinaja
Otvorena sednica
Optuženi su pristupili Sudu
Početak u 14.18 h

Molim ustanite. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju zaseda. Izvolite, sedite.

Predmet broj IT-04-84-T, Tužilaštvo protiv Ramusha Haradinaja i ostalih.

SUDIJA ORIE: Hvala vam, gospodine sekretare. Dobar dan svima. Posle jednog dužeg vremenskog razdoblja, danas smo ovde kako bismo saslušali završnu reč. Strane su predale završne podneske i imale su, takođe, i priliku da još jednom izlože svoju argumentaciju. Međutim, pre nego što pređemo na završnu reč, postoji nekoliko praktičnih pitanja kojima bih želeo da se pozabavimo. Pre svega, a to bi trebalo da uđe u zapisnik, sekretar je, kada je reč o dokaznim predmetima P1124, P1125, P1128 i P1132, izostavio iz spisa, zato što su oni bili istovetni kao drugi dokazni predmeti koji su već bili usvojeni u spis i sada smo to rekli za zapisnik. Druga tačka koju bih želeo da pomenem jeste sledeća. To se odnosi na video snimak koji je pušten u sudnici 20. avgusta 2007. godine i 22. avgusta te iste godine. U to vreme Tužilaštvo je u sudnici predočilo svedoku Dunjiću video snimak, a svedok je taj snimak komentarisao. Ovaj video snimak se pominjao i uveden je u spis, kao V000/6012. Izvinjavam se, ja sam pogrešio kada sam navodio broj, ali u zapisnik je ušlo kako treba. Dakle, ovaj video snimak je u spis uveden kao P452. Međutim, utvrdili smo da postoji određena nedoslednost. Naime, dokazni predmet P452 je V000/6011. Tačan broj dokaznog predmeta koji bi trebalo da važi za video snimak, koji je u spis uveden kao V000/6012 jeste D66. Ove ispravke su sada unete u zapisnik. Dakle, ovaj video snimak neće nositi broj dokaznog predmeta P452, već umesto toga D66, a on je pušten i predočen svedoku Dunjiću 20. i 22. avgusta 2007. godine. Sada bih prešao na sledeću tačku. Ona se odnosi na dokazni predmet P921. Usled tehničke greške, dokazni predmet P921, koji je Tužilaštvo predočilo svedoku Radoju Repiću, pogrešno je označen u sistemu elektronske sudnice, kao da je usvojen u spis. Iz tog razloga, ovaj dokazni predmet se nije pojavio na zapisniku Pretresnog veća, i kao da je neophodno da se u vezi sa njim potraže objašnjenja od svih strana u postupku, tokom poslednje sednice koju smo posvetili administrativnim pitanjima. Tužilaštvo ni u jednom trenutku nije insistiralo da se ovaj dokazni predmet usvoji u spis. Dokumenti koji se nalaze u ovom dokaznom predmetu nisu izjave koje su uzete zbog krivičnog postupka pred ovim Sudom, ali se odnose na postupke i ponašanje optuženih. Kao što se objašnjava u odluci ovog Pretresnog veća od 29. decembra [sic] 2007. godine, a u vezi sa dokumentima koji su predloženi na usvajanje prilikom iskaza svedoka Stijovića. Naročito vam skrećem pažnju na 11. pasus te odluke, dokumenti koji po svojoj prirodi odgovaraju dokaznom predmetu P922 ne mogu se usvajati u spis. Shodno tome, s obzirom na svoje stanovište koje je obrazložilo u 11. pasusu svoje odluke od 29. decembra 2007. godine, Pretresno veće nije sklono da dokazni predmet P921 usvoji u spis. Shodno tome, status ovog dokaznog predmeta se ispravlja. On je, naime, označen u svrhu identifikacije, a nije usvojen u spis. Idemo dalje. Sada bih se osvrnuo na javne verzije izjava po Pravilu 92 ter. Elektronskom poštom upućena je jedna poruka stranama u postupku. Ova poruka se bavi pitanjem na koji način javne verzije

Fond za humanitarno pravo
dokumentovanje i pamćenje

izjava po Pravilima 92 bis i 92 ter treba da budu obelodanjene javnosti. Sledeća tačka kojom ćemo se pozabaviti odnosi na sledeće pitanje. Reč je o iskazu svedoka Fazliju. Pretresno veće je pozvalo strane u postupku da se saglase u pogledu toga koji delovi iskaza svedoka Fazliju mogu da se obelodane. Pretresno veće nije dobilo nikakav odgovor od strana, pa stoga nismo mogli da ustanovimo da li je došlo do bilo kakvog odgovora. Strane su danas, elektronskom poštom, dobile poruku kojom se još jednom pozivaju da postignu dogovor. Osim toga, Pretresno veće u toj poruci stranama iznosi predlog, a strane treba da razmotre da li mogu da se saglase u vezi sa tim ili ne. Pozivamo strane da vide mogu li da postignu dogovor i da u vezi sa tim obaveste Pretresno veće, najkasnije ove srede, pre nego što završimo sa zasedanjima. Ukoliko dođe do dogovora, a i ukoliko ne dođe do njega, Pretresno veće bi moglo u tom slučaju da da nalog Sekretarijatu da obelodani određene delove iskaza svedoka Fazliju. Poslednja tačka koja se nalazi na mom spisku odnosi se na podnošenje revidiranih podnesaka u kojima se nalazi i korigendum. Ono što je predloženo u vezi sa korigendumom jeste da se podnese novi revidirani podnesak. Pretresno veće je odbilo takav predlog iz više razloga i ostaće pri toj odluci. Naravno, korigendum treba da se podnese, ali kako iz praktičnih razloga, kao što to znamo na osnovu koje verzije završnog podneska radimo ili na osnovu koje verzije su napravljene zabeleške. Dakle, osim tih praktičnih razloga, takođe, postoje i drugi razlozi. Naime, trebalo bi reprodukovati nekoliko hiljada strana, ljudi već rade na tome, trebalo bi to raspodeliti. Dakle, govorim o velikom broju, o hiljadama strana, ukoliko bi trebalo ponovo podneti i podeliti dokument koji sam po sebi broji oko 400 strana. Iz tog razloga, mada Pretresno veće u potpunosti razume argumente Odbrane, naročito Odbrane gospodina Haradinaja, ipak bi Pretresno veće više želelo da se iz ovih praktičnih razloga više ne iznosi ova vrsta predloga, mada bi, naravno, bilo bolje da se savršene verzije uvedu u zapisnik. Dodao bih tome da, ukoliko je došlo do nekih grešaka, želeo bih da se unesu u potpunosti ispravne verzije, ali ponekad moramo da se pomirimo sa tim da nije sve savršeno. To su bila praktična pitanja kojima sam želeo da se pozabavim pre nego što predemo na završnu reč. Raspored je sledeći. Tužilaštvo ima na raspolaganju tri sata, Odbrana ima 4,5 sata. Posle toga, Tužilaštvo ima pravo da da odgovor tokom sat vremena, a odbrana repliku tokom sat i po. I molim da se strogo držite ovih vremenskih ograničenja. Osim toga, ili sam ja napravio omašku ili ono što sam rekao nije na odgovarajući način ušlo u zapisnik, govorim o strani 2, 16. red, tu je bilo reči o dokaznom predmetu P921, a u zapisnik je ušlo P922. Osim toga, na 2. strani, u 19. redu, ukoliko sam pomenuo 29. decembar 2007. godine, onda sam ja pogrešio, jer bi trebalo da tu stoji 29. novembar 2007. godine. Pošto smo uneli ove ispravke, gospodine Re vama sada dajem priliku da iznesete završnu argumentaciju Tužilaštva.

TUŽILAC RE: Pre nego što počnem, da li bih mogao da predstavim ukratko sve advokate Tužilaštva. Imam razlog za to, među nama je jedan novi advokat koji nikada ranije predstavljen. Ja sam David Re, a uz mene su advokati Tužilaštva Gramsci Di Fazio, Filip Kearney, Gilles Dutertre, pravni savetnik Katrina Gustafson, Rut Ley, pomoćni pravni savetnik Romana Schweiger i prvi put predstavljamo Pretresnom veću gospodina Will Brynea, koji sada ne nosi sudsku odoru.

SUDIJA ORIE: Hvala vam i možete da nastavite.

ZAVRŠNA REČ TUŽILAŠTVA: TUŽILAC RE

Fond za humanitarno pravo
dokumentovanje i pamćenje

TUŽILAC RE: Kako bismo bili od pomoći Pretresnom veću, mi ćemo se služiti prezentacijom u sistemu *Power Point*, a takođe ćemo se služiti nekim dokaznim predmetima i transkriptima, odnosno odlomcima iz transkripta, što ćemo prikazati u sistemu elektronske sudnice i ja ću skrenuti pažnju Sekretarijatu na to kada to treba da upotrebimo. Bližimo se kraju suđenja, slušali smo iskaze svedoka tokom niza dana i završavamo svoje izvođenje dokaza. Mi smatramo da smo u potpunosti dokazali krivicu tri optužena Ramusha Haradinaja, Lahija Brahimaja i Idriza Balaja. Mi smatramo da su oni krivi za zločine protiv čovečnosti i za niz drugih optužbi, kao i za druge optužbe koje se odnose na ratne zločine. Tužilaštvo tvrdi da je po svakoj tački Optužnice dokazalo krivicu optuženih. Ono od čega bih ja hteo da počnem jeste sledeće. Želeo bih da povedem Pretresno veće, koje je već saslušalo dokaze, želeo bih da skrenem pažnju na sličnosti koje postoje u ovom predmetu. U ovom predmetu preovlađuju sličnosti i upravo će se na osnovu tih sličnosti osuditi Haradinaj, Balaj i Ibrahimaj za progone kao zločin protiv čovečnosti, a te sličnosti su sledeće: Sve žrtve su se uklapale u određeni obrazac. Srpski civili, koji su zaostali, nakon što je ostatak srpskog stanovništva proteran iz Haradinajeve zone Dukadžin/Dukagjini, do Uskrsa 1998. godine, za njih se navodilo ili su bili doživljavani kao srpski špijuni ili saradnici, pronađeni leševi uklapaju se u obrazac. Ti leševi su pronađeni zajedno, imali su sličnu vrstu rana, nosili su slične tragove zlostavljanja, koji upućuju na mučenje, na okrutno postupanje i onu vrstu povreda koje se mogu očekivati ukoliko su ljudi bili zatočeni i mučeni. Od 31 tela, koliko ih je pronađeno u kanalu, 20 žrtava je preminulo od rana iz vatrenog oružja i Odbrana to ne osporava. Tela su pronađena u jednom izolovanom području, u blizini područja gde su obuku vršili *Crni orlovi* Balaja. Taj konkretan deo terena, izolovani deo terena se nalazi 1,94 km udaljeno od Haradinajeve kuće vazdušnom linijom, u području koje je u vreme kada su tamo bačena tela, bilo čvrsto pod Haradinajevom kontrolom. Sledeća sličnost je što su tela pronađena virtuelno u onom poretku u kojem su otete osobe bile nestale. Mi tvrdimo da ima previše tela, previše osoba, Srba, civila, civila koji su bili na popisu onih osoba koje je tražio OVK, Roma i osoba za koje se smatralo ili za koje su tvrdilo da su kolaboranti, da bi se to moglo smatrati slučajem. Tela dve žrtve koje je Balaj lično oteo pronađena su zajedno u kanalu, to su majka i sestra svedoka 4. Telo osobe koja je zadnji put viđena u smeru kanala, a radi se o Saniji Balaj, nalazila se u prtljažniku njegovog džipa. Balaj je to telo nosio u tom smeru i onda je njeno telo pronađeno odmah iznad dve osobe koje je Balaj nekoliko meseci ranije kidnapovao. Zatim imamo telo žrtve Pala Krasniqija, koji je teško bio mučen u centru za zatvorenike u Jablanici/Jabllanicë, koje je držao Brahimaj, pronađeno pored sledeće žrtve, Salija Berishe, čiji je otac Misin bio na listi osoba koje OVK traži. Jednostavno, ima previše sličnosti da bi ovo bilo slučajno, previše je podudarnosti da bi se ti zločini mogli dogoditi slučajno od strane počinioca koji nisu znali jedan za drugog koji su delovali samostalno. Jedini zaključak je da se to moralo dogoditi u skladu sa jednom zajedničkom zločinačkom namerom. Nema drugog objašnjenja za to. To je područje tada bilo čvrsto u Haradinajevoj kontroli. Ubistva, otmice, mučenja i drugi zločini koji su izneseni i, mi tvrdimo, dokazani, nisu se mogli odigrati bez Haradinajevog saznanja i njegovog saučesništva. Veoma je važno da Pretresno veće sagleda dokazni materijal u celosti, a ne onako kako traži Odbrana Haradinaja, naime da zasebno gledate svaki od ovih slučajeva i da onda donosite odluku na tom temelju. Jer, jedino kada se celokupni dokazni materijal protiv tri optužena, dakle sve tačke optužbe i kada se stave sve na jednu gomilu, da se tek tada uočava obrazac, tek tada vidimo celu sliku, a kada vidimo celu sliku, onda shvatimo kako je i nemoguće da je tih 40 ubistava, da je do njih došlo slučajno ili zato što su se stvari poklopile. To jednostavno nije moguće. Takođe je veoma važno da se sagleda kako je Tužilaštvo, tokom svoje

argumentacije u Optužnici, a kasnije i izvođenjem dokaza tokom suđenja, pokazalo koji su bili istorijski događaji u vreme razvoja vojnih aktivnosti OVK. Kao što smo rekli u našem uvodu u vezi sa kontekstom, 1998. godina je bila godina velikih previranja na Kosovu. Albanija je bila u haosu, ekonomija Albanije je bila u potpunom raspadu, oružje je pljačkano i prelazilo preko granice u Kosovu. U tom kontekstu srpske su vlasti preduzimale sve jače i jače represivne mere u celoj pokrajini, koja je bila pretežno naseljena albanskim stanovništvom. Može se reći da je Kosovo bilo preplavljeno oružjem. U toj je situaciji OVK, ili UČK, kako su je oni zvali, iskoristila svoju priliku. Šta je OVK radila prethodnih pet godina? Izvodila terorističke napade na nižem nivou protiv državnih organa Srbije, osoba koje su podržavale Srbiju i civila. U tom periodu OVK je ubila pripadnike policije, napala policijske stanice, ubila neke zvaničnike iz opštine i napadala srpske izbeglice i naselja u kojima su oni živeli, kao što je Babaloć/Baballoq. Pretresno veće je čulo dokaze o napadu OVK na Babaloć/Baballoq tokom perioda Optužnice. Nakon napada, ubistava, dizanja u vazduh raznih srpskih civila i državnih zvaničnika, OVK je javno preuzela odgovornost u nizu kominieka između 1994. i 1998. godine. Dakle, preuzeli su odgovornost za ubistvo srpskih civila kao neku vrstu upozorenja za one koji su tamo živeli. 1998. godine, kada su imali pristup oružju iz Albanije, koje je dolazilo preko granice, OVK je iskoristila priliku kako bi pokrenula borbu protiv srpskih vlasti. Napadi su postali učestaliji, a OVK se vojno organizovala. I tada, po prvi put je počela predstavljati Srbiji pravu vojnu pretnju. Reakcija Srbije bila je korišćenje, što je moguće više, sile i jačanje kršenja ljudskih prava, što je dovelo do toga da je OVK uzvratila i došlo je do začaranog kruga nasilja kojeg je bilo sve više i više, dok su jedne strane uzvraćale drugoj sve jače i jače. Dokazi su pokazali, bez svake razumne sumnje i bez bilo kakvog osporavanja, ozbiljnog osporavanja od strane optuženih, da je najmanje u sredini aprila 1998. godine, u području koje je pokriveno Optužnicom, vladao oružani sukob. Nažalost, kao i u mnogim ratovima, civili su bili žrtve oružanog sukoba, već sredinom 1998. godine, i u ovom konkretnom sukobu su obe strane počinile zlodela nad civilnim stanovništvom i to progona, zločina protiv čovečnosti i kršenja zakona ratovanja, sličnim onima kakvi su navedeni u Optužnici. Međutim, dokazni materijal pokazuje da su napadi na civile u području Dukađin/Dukagjini bili posebno žestoki i poput mnogih sukoba u bivšoj Jugoslaviji i tamo je došlo do onoga što mi zovemo etničkim čišćenjem civila druge strane. Međutim, pravda mora biti slepa. Počinioćima sa obe strane, u nekom sukobu, se mora suditi pred Većem Međunarodnog suda. Nažalost, za civile, srpske civile i oni koji su smatrani protivnicima OVK, pripadnici OVK u Dukađinu/Dukagjini, sa Ramušem Haradinajem na čelu, uklopili su svoju oružanu borbu protiv srpske države sa napadom na civilno stanovništvo. Radilo se o napadu na srpske civile uopšteno, te kosovske Albance, Rome i druge civile koji su smatrani, dakle, samo smatrani, da su saradivali sa srpskim snagama ili samo bili protivnici OVK. 1998. godine, to smo dokazali našim dokaznim materijalom, ova tri optužena bili su sudionici u jednom zajedničkom zločinaćkom poduhvatu koji je naveden u Optužnici. Zajednićka zločinaćka namera bila je konsolidacija kontrole od strane OVK nad područjem zone Dukađin/Dukagjini, te da se pri tom protivzakonito proteraju i zlostavljaju Srbi i drugi civili za koje se smatralo da su saradivali sa srpskim režimom ili na drugi naćin se suprotstavljali OVK. Haradinaj, Balaj, Brahimaj i drugi sudionici u ovom poduhvatu, uključujući i Haradinajevu i Brahimajevu braću, bez milosti i sa puno entuzijazma provodili su svoje zajednićke zločinaćke namere. Familije koje su dugo živele tamo, proterane su iz svojih domova. Srpski civili su bili zlostavljani, otimani, ubijani, oni su koji smatrani saradnicima su pronalaćeni i ubijani. Sredinom 1998. godine, većina srpskog stanovništva proterana je iz tog područja, nakon što su oni koji su delovali u skladu sa ovim zajednićkim zločinaćkim poduhvatom vršili napade i progone. Kao što ste ćuli tokom

izvođenja dokaza, OVK je koristila jednu bazu u svom uporištu u Jablanici/Jabllanicë, da tamo zarobljava i muči zarobljenike. Optuženi Lahi Brahimaj je imao svoju prostoriju gde je lično sudelovao u mučenju i zlostavljanju zatvorenika OVK. Liste traženih osoba ili crne liste onih za koje se smatralo da su saradnici su bile sastavljane, imena tih ljudi su zatim bila prosleđivana pripadnicima OVK i među seoskim stražama koje su bile na raznim kontrolnim punktovima u području. To je dovelo do toga da je biti na listi značilo biti skoro siguran da ćeš biti ubijen. Sledećih sedam ubijenih žrtava navedenih u Optužnici, o kojima ste vi čuli izvođenje dokaza, nalazili su se na crnim listama OVK ili ih se na drugi način tražilo. Kad kažem „tražilo“, pri tom mislim da ih je OVK progonio. Dakle, radi se o Istrefu i Nuriji Krasniqi, to su tačke 21 i 22, Zenunu Gashiju tačka 19 i 20, Misin Berisha tačke 19 i 20, Skender Kuci tačka 31 i 32, Seid Noci tačka 21 i 22, svedok 3 tačke 31 i 32 i Sanije Balaj tačka 21 i 22. Komanda OVK doline Barane/Baran, koja je podnosila izveštaj Haradinaju poslala je jedan spisak Ramushu Haradinaju u kojem su bili navedeni navodni saradnici Istref i Nurija Krasniqi, Zenun Gashi, Misin Berisha i Skender Kuci. Svih pet osoba je OVK oteo i ubio. Tela Istrefa i Nurije Krasniqi, Zenuna Gashija, Misin Berishe i njegovog sina, pronađena su nekoliko metara udaljena jedno od drugog, kod kanala. Haradinaj je imenovao Balaja, kojeg su svi u to vreme poznavali kao Toger, poručnik, da bude komandant jedne zloglasne jedinice OVK *Crnih orlova*. Ta jedinica od otprilike 30 članova, terorizovala je svoje žrtve tokom celog perioda pokrivenog Optužnicom. Balaj je podnosio izveštaj direktno Haradinaju. Balaj je imao svoj lični crni spisak koji je držao u beležnici koju je nosio sa sobom, dok je tražio ljude. Balaj i Haradinaj su se često sastajali i saradivali su. Balaj je lično silovao jednu žrtvu i oteo neke druge. Balajeva jedinica bila je na obuci i bila je bazirana odmah uz kanal, gde su pronađena tela. Kao što sam već ranije spomenuo, farma klana Haradinaj nalazi se manje od 2 km direktno ravnom linijom od kanala. Najglavniji objekat 1998. godine, kada su tela tamo bila odbačena u blizini između, dakle tog imanja Haradinajevih i kanala je bila upravo područje za obuku *Crnih orlova*. Tela, . . . dokazi su pokazali da je najmanje 40 žrtava zajedničkog zločinačkog poduhvata bilo ubijeno u periodu pokrivenom Optužnicom. Tela najmanje 31 osobe pronađena su na očiglednim mestima gde je došlo do egzekucije na kanalu, u septembru 1998. godine. Tri optužena nisu osporila da je 20 njih poginulo usled rana iz vatrenog oružja. Tela dve nestale srpske žrtve pronađena su u plitkom grobu uz cestu, u mestu Dašinovac/Dashinovec, pod kontrolom OVK. OVK je kontrolisala područje kanala od aprila 1998. godine, kada su nestale žrtve, čija su tela tamo pronađena, sve dok srpske snage nisu privremeno zauzele tu teritoriju u septembru 1998. godine. OVK je dugo provodila politiku napada na srpske civile i osobe za koje se smatralo da saraduju sa srpskim vlastima. Pretresno veće može razmotriti dokaze o napadima OVK na srpske civile i kolaborante, kao dokaz namere u području zone Dukađin/Dukagjini tokom 1998. godine. Kominikei koje je OVK objavila između 1994. i 1998. godine, veoma su zastrašujuće štivo. U toku dokaznog materijala, molim da se to pokaže u sistemu *Sanction*, imamo i jedan kominike OVK, broj 13 iz juna 1995. godine. U tom dokumentu, kao što možete videti na ekranu se, kao prvo, govori o napadu na srpsku policijsku stanicu u aprilu. Međutim, kasnije, puno zlokobnijim tonom se kaže „dve kuće, nedavno izgrađene za srpske i crnogorske kolonizatore, su minirane početkom maja. Eksplozije u Juniku/Junik su upozorenje konolizatorima koji se pridržavaju politike etničkog čišćenja koje je provodio Beograd“. Dalje „Srpski špijun Bexhet Mucaku ubijen je u poslednjoj nedelji maja“. I, na kraju, kao jedno veoma zastrašujuće upozorenje srpskom stanovništvu na Kosovu, kažu, citiram: „Pozivamo srpsko civilno stanovništvo da dobro razmisli o svojoj budućnosti na Kosovu i da ne sudeluju, tj. da ne ulaze u okupatorske vojne i policijske snage koje su organizovane protiv Albanaca“. Zoran Stijović, koji je bio glavni analitičar srpske Državne

bezbednosti u Prištini/Prishtinë, dao je iskaz i o tačnosti ovih kominikea, kao i o činjenici da su se ove stvari o kojima je on govorio, stvarno i dogodile. Još jedan dokument, izdat je 20. novembra 1997. godine, nekoliko meseci pre izbijanja oružanog sukoba u zoni Dukadžin/Dukagjini i na Kosovu. Dakle, radi se o kominikeu broj 39 i tu se konkretno spominje da je glavni štab OVK, citiram: „Izveo oružanu operaciju protiv Qamila Gashija“, u vezi sa štetom koju je on izazvao po nacionalnom pitanju. On je bio član Parlamenta Srbije, zvaničnik Srpskog socijalističkog saveza u opštini Glogovac/Gllogovc i misionar srpskih invazionih snaga koje se bore protiv našeg oslobodilačkog rata“. Dakle, na taj način, tim namernim napadima na ljude koje su oni smatrali saradnicima srpske države, demonstriraju koliko je OVK bila protiv toga. Napadi su se nastavili. Gospodin Stijović je tokom suđenja govorio o snažnom jačanju i povećanju broja napada 1992. do 1998. godine. U svom iskazu, to je dokazni predmet P931, u paragrafu 20. on kaže da je došlo do povećanja sa 8 1992, na 11 1993, 4 1994, 9 1995, 31 1996, 75 1997. i do 30. novembra 1998, čak 1.486 napada. Kao što on opisuje u početku ovog paragrafa, teroristički napadi tokom 1995, 1996. i 1997. protiv policije i Albanaca koji nisu podržavali namere separatista, dramatično su se povećali i pojačali. U paragrafu 62. njegove izjave, takođe dokument koji je u spisu kao P931, vidimo da je on napravio podelu tih 1.480 napada do novembra 1996. godine. On je tamo naveo smrt 90 albanskih i srpskih građana, 105 pripadnika MUP-a i 37 pripadnika VJ, dakle, vojnih snaga Srbije ili SRJ. 481 osoba je bila ranjena, od kojih su 96 bili civili, 283 MUP-a, a 102 Vojske Jugoslavije. Ali, u tom istom periodu, što je u skladu sa dokazima koje ste čuli, kidnapovane su 221 osoba, a sudbina većine njih i dalje je nepoznata. U kontekstu postojećeg ponašanja OVK prema srpskim civilima, odnosno kako su je oni zvali, kolonizatorima, mogu se nazreti zločinačke namere i motivi onih koji su sudelovali u zajedničkom zločinačkom poduhvatu u području Dukadžin/Dukagjini. Još jedna stvar, pre nego što malo detaljnije počnemo govoriti o učešću ove trojice optuženih, a to je lokacija masovnih grobnica uzduž kanala. Mi smo ovde odštampali nekoliko kopija velike fotografije kanala, koju je označio profesor Aleksandrić. Molim da se podeli Pretresom veću i zastupnicima Odbrane. Pitanje koje se mora postaviti je, zašto je OVK leševe svojih žrtava bacala uzduž ovog kanala? Područje kanala je predugačko da bismo ga detaljno mogli pokazati u jednoj fotografiji. Ova prva fotografija koju sada gledamo pokazuje gde je pronađena prva grupa leševa. Druga fotografija koja prikazuje područje dalje, nizvodno, pokazuje gde su bile locirane druge grupe leševa. Ako se sada zapitate, zašto je OVK tamo bacila leševe, zašto ih jednostavno nisu zakopali u neku jamu u Jablanici/Jabllanicë ili Glođanu/Gllogjan? Ako pogledate gde se to nalazi, ako pogledate tu lokaciju, videćete da se to uklapa u klasičnu sliku masovnog pogubljenja, odnosno lokaliteta masovne grobnice. Prvo, grob je lociran dovoljno daleko od značajnih tačaka OVK, kao što je imanje porodice Haradinaj, sedišta u Glođan/Gllogjan, sedišta *Crnih orlova* u Rzniću/Irznj, kako ne bi privuklo pažnju međunarodnih posmatrača, ali opet duboko unutar teritorije pod kontrolom OVK. To je mesto, ako ga dobro pogledate, prirodno mesto za bacanje leševa, izolovano je, pristup je težak. Srpskim snagama bilo bi teško da dođu do tamo i naši dokazi pokazuju da su oni uspeli tamo da dođu tek u septembru u jednoj velikoj zajedničkoj operaciji MUP-a i Vojske. I, što je možda najvažnije, međunarodnim posmatračima koji su se nalazili u tom području, poput posmatračke misije Evropske misije, OEBS-a ili Fonda za humanitarno pravo iz Beograda, ili britanskom vojnom atašeu, pukovniku Croslandu, koji je ovde svedočio, njemu i svima njima je gotovo nemoguće da dođu do tog mesta, budući da ga je, da tako kažem, s jedne strane čuvalo streljište Balajevih *Crnih orlova*, a sa druge strane, bili su mnoge kontrolne tačke OVK, a tu je bilo još utvrđenih rovova. Vrlo je važno pogledati koliko je ta lokacija blizu imanju Haradinajevih. Pogledajte ovu fotografiju. Ovde smo potegnuli jednu crtu kojom se vidi da je, ako pogleda ravno, kolika

je udaljenost, vazдушna udaljenost je 1,94 km. To je područje, kao što sam već rekao, bilo pod kontrolom OVK. To je područje u koje se nije moglo tek tako zalutati. Međutim, postojanje toga mesta, u to vreme, nije bila tajna onima koji su tamo živeli, niti je to moglo biti tajna, jer su mnogi ljudi znali šta se tamo dešavalo. Vratimo se sada zajedničkom zločinačkom poduhvatu. Tužilaštvo je dokazalo da su između marta i septembra 1998. godine, delujući u zajedničkom zločinačkom poduhvatu, Haradinaj, Balaj i Brahimaj i drugi pripadnici OVK, koji su delovali nastojeći unaprediti ovaj poduhvat, stvorili jednu „slobodnu zonu“ u području Dukađina/Dukagjini, u kojoj su se snage OVK mogle slobodno kretati i delovati. Tamo je uspostavljena vojna struktura kojoj je na čelu bio Haradinaj, kao krajnja vrhovna i vojna i politička vlast. I, kao što sam već ranije spomenuo, oni su tamo sprovodili kampanju progona i nasilja protiv protivnika OVK. Koja je bila uloga Ramusha Haradinaja u ovom zajedničkom zločinačkom poduhvatu i u ostvarenju zajedničke zločinačke namere? Kao što je Pretresno veće već čulo, Haradinaj je jedan snažan, harizmatičan čovek. Neki svedoci tada su smatrali i dalje smatraju da je on njihov idol. Jedan svedok je rekao da se tada govorilo „Bog na nebu, Haradinaj na zemlji“. On je imao vrlo jako prisustvo u celom području zone Dukađin/Dukagjini tokom celog perioda koji pokriva Optužnica. On je bio vojni rukovodilac OVK, u to vreme i najmoćniji čovek u periodu koji obuhvata Optužnica u zoni Dukađin/Dukagjini. On je organizovao operacije, zapovedao njima i kontrolisao ih je. No, on je, takođe, imao kontrolu nad civilnim poslovima. Haradinaj je taj svoj položaj zloupotrebio. Zloupotrebio ga je kako bi delovao unutar zajedničkog zločinačkog poduhvata. Sam Haradinaj bio je od ključnog značaja u uspostavljanju, sprovođenju i održavanju sistema nasilja protiv onih koji su se smatrali kolaboratorima i protivnicima OVK 1998 godine. Bez njegovog učešća u tome, do toga nije moglo doći. Stepen njegove kontrole nad civilnim i vojnim vlastima u toj zoni godine 1998. bio je toliki da progoni, ubistva, kidnapovanja, silovanja srpskih civila i onih koji su se smatrali protivnicima, se nisu mogla odigrati bez njegovog odobrenja. Progoni i zlostavljanja bili su utoliko rasprostranjeni, toliko sistematski, da su se mogli dogoditi samo uz njegovo odobrenje. On je uspostavio, podržavao i imao u svojim rukama opštu komandu nad glavnim komponentama ovog sistema, glavnim strukturnim elementima, među kojima su se nalazili Balajevi *Crni orlovi*, Brahimajev centar za zatvorenike i Vojna policija. Za Haradinaja se može reći da je on nad svim tim stvarima imao jedan veliki stepen kontrole i civilnim i vojnim pitanjima. Stalno se kretao unutar zone, imao je stalni kontakt sa komandantima OVK po selima i sa drugim oficirima. On se lično, veoma detaljno bavio vojnim pitanjima. Lično je naređivao premeštanje i transfer vojnika i jedinica, naoružavanje, podelu oružja, sanitetske opreme, hrane, namirnica, vojne obuke, kao i finansiranje i distribucija sredstava. On je lično odobravao putovanja u Albaniju, u kojima se dovozilo oružje. 24. juna 1998. godine, pokazujući koliko je moćan u toj zoni, Haradinaj je naredio mobilizaciju svih muškaraca starosti od 19 do 35 godina. Zapisnik sa tog sastanka pokazuje koliko je on bio umešan u sazivanje sastanaka, postavljanje dnevnih redova, predsedavanje njima, kontrolisanje diskusija, izdavanje naređenja, primanja obaveštenja itd. Naši dokazi pokazuju da je on imao izuzetno detaljno saznanje o operacijama i događajima u tom području. Dokazi takođe pokazuju da je on u tom području vodio vojne operacije. Komandanti podzone OVK Cufej Krasniqi, svedočio je na strani 5811 o tome. Jedan drugi komandant, Shemsedin Cekaj, takođe je svedočio o tome kako je Haradinaj često bio na linijama fronta. Stepen njegovog vojnog učešća u tome i njegove kontrole, može se videti iz činjenice da je on lično birao komandante u tom kraju. Ranije je, kao što sam već rekao, Balaja postavio da komanduje *Crnim orlovima*, zatim Rustema Tetaja i Shemsedina Cekaja kao komandire sela, Dina Krasniqija, to je vrlo važno, kao komandanta doline Barane/Baran, Fatona Mehmetaja, kome ćemo se još vratiti, kao komandanta vojne policije OVK, Nazmija

Brahimaja kao zamenika i još jedno ime na koje ću se kasnije vratiti, Pjetera Shalu imenovao je za komandanta Dujaka/Dujakë i to 2. maja. Haradinaj je imao opsežne kontakte sa Dinom Krasniqijem u Vranovcu/Vranoc. Krasniqi je odgovarao njemu i od njega dobijao naređenja. Pjeter Shala svedočio je o tome kako je Haradinaj lično odobravao stvari. Rekao je: „Ne znam kada je to tačno bilo, ali ja sam u Glođan/Gllogjan išao za svaki dokument koji bi mi trebao.“ Strana 9980. Još jedan primer, dokazni predmet P1266 je to da je on potpisivao registracijske dokumente. Vidite ovo na ekranu. Ovo je, dakle, dokument kojom Shefqet Cemaj, jedan poslovni čovek iz Prištine/Prishtinë, 4. jula 1998. godine, dobija potvrdu da im je dao dve bombe. Naš podnesak u paragrafu 156 govori o tome kako je Haradinaj imenovao i otpuštao svoje potčinjene. Na primer, pogledajte da je Nazmija Brahimaja [sic] smenio zbog toga što je počinio, kako on kaže, delo izdaje, time što je napustio svoj položaj suprotno uputstvima Haradinaja. Stepenn kontrolne koju je imao Haradinaj, a koji je nužan za učešće u zajedničkom zločinačkom poduhvatu, vidi se takođe i iz načina kojim je on sebi, na kraju, dao i civilnu vlast u toj zoni u periodu Optužnice. Dokumenti izvršeni u spis dokazuju da je Ramush Haradinaj lično kontrolisao stvari kao što su zdravstvena zaštita, registracija rođenja i smrti, registracija vozila, dozvola za putovanja i kretanja civila, čak je kontrolisao i seču drva. Lično je izdavao dopuštenja kojima su ljudi mogli ići u šumu da seku drva. 22. jula, čak je svakome u tom području zabranio da konzumira ili prodaje alkoholna pića. Tolika je bila njegova kontrola nad svim civilnim poslovima, i vojnim poslovima, da je ne samo vojsci, nego i civilima zabranio da konzumiraju i prodaju alkohol. To je dokazni predmet P246. Haradinaj je, takođe, uspostavio kontrolu OVK nad kretanjem civilnog stanovništva tako što je uspostavio jedan detaljan sistem kontrolnih punktova. Odobrenja za put izdavali su seoski komandiri OVK, koji su, naravno, svi odgovarali Haradinaju. Dokazni predmet P146 pokazuje kako je 24. juna Haradinaj izdao naređenje kojim je izričito zabranio pokret civilnog stanovništva bez odobrenja relevantnog sedišta OVK. Pogledajte paragraf 7 sada na ekranu. „Pokret boraca, vojnih oficira i stanovništva unutar zone odgovornosti Operativnog štaba Dukađina/Dukagjini zabranjuje se bez odobrenja komandira odgovarajućeg štaba.“ 9. jula 1998. godine, na radnom sastanku u svom štabu, ponovo pokazujući koliki je bio interes Haradinaja za pokret stanovništva u svojoj zoni, on je naglasio da se dozvola treba izdati samo za jedan odlazak u jedno selo. Naši dokazi pokazuju da su postojali vrlo mračni razlozi za takav stupanj interesa za pokret civila. Jedan odlazak u jedno selo i ništa više, jer kontrolisanje pokreta civilnog stanovništva na ovaj način, dopustilo je OVK da lako locira i zarobi one za koje se smatralo da su protivnici OVK ili kolaboratori, a to je, pak, deo zajedničke zločinačke namere unutar zajedničkog zločinačkog poduhvata. To direktno pokazuje više žrtava u ovoj Optužnici, o kojima ste čuli mnogo dokaza, koje su zarobljene na kontrolnim tačkama OVK. Među njima su Staniša i Rosa Radošević i Novak Stijović, tačke 5 i 6, Tush i Ilira Frrokaj tačka 17, 18, Sanija Bajal tačke 21 i 22, Sejd Noci tačka 21, 22, svedok 6 tačke 27, 28 i Nenad Remištar 29, 30. 2. jula 1998. godine, u dokaznom predmetu P158, Haradinaj je čak zabranio političke stranke i organizacije. Sada na ekranu, pred vama, možete videti dokument koji nosi naslov Izvršno naređenje i u kojem stoji: „Zabranjuje se svaka politička aktivnost, sve političke stranke ili udruženja političke prirode u operativnoj zoni Dukađin/Dukagjini. Naređujemo raspuštanje političkih stranaka sve do punog oslobođenja zemlje.“ Kao što možete videti, u albanskom originalu, ispod ovog naređenja stoji Haradinajev potpis. Još jedan primer Haradinajevog interesovanja za civilne poslove je naređenje od 28. jula, kojim se Fadil i Bekim Betiki, izvinite ako sam pogrešno izgovorio, ovlašćuju da prodaju namirnice u tom kraju, so, šećer, ulje, riža, testenina. Prema tome, u ovom naređenju Haradinaj određuje ko će područje Dukađina/Dukagjini snabdevati životnim namirnicama. Jedno, rukom pisano naređenje, koje je potpisao Nazmi Brahimaj, a sa njim i

Ramush Haradinaj, P127, govori o premeštanju čoveka po imenu Fadil, 9. juna 1998. godine, sa jednog objekta na drugi. Svrha pokazivanja ovog dokumenta je da se pokaže nivo interesa koji su imali Haradinaj i drugi učesnici u zajedničkom zločinačkom poduhvatu. To pokazuje koliko su se detaljno oni bavili detaljima svakodnevnog života u zoni Dukađin/Dukagjini 1998 godine. Još jedna stvar koja pokazuje nivo ovlašćenja, uticaja, komande, kontrole Haradinaja je zarobljavanje, 11. avgusta 1998. godine, posmatrača Evropske posmatračke misije po imenu Achilleasa Pappasa. Tog dana Idriz Balaj zaustavio je njega i još neke druge posmatrača Evropske zajednice, optužio ga da je on srpski špijun. Balaj je tu Pappasovu grupu odveo u sedište u Glođanu/Gllogjan. Tamo je Balaj lično pretukao tog kapetana grčkih vazduhoplovnih snaga i Albanca koji je prevodilac za međunarodne posmatrača. Verovatno zato što se sumnjalo da je on imao veze sa srpskim špijunom, bez obzira na to što je imao diplomatski imunitet. Pappas je rekao: „Balaj je počeo da tuče i šutira prevodioca, naziva ga raznim imenima i pokazuje gestove kao da će izvaditi pištolj i ustreliti ga.“ Nakon toga je došao Haradinaj i razgovarao sa pripadnicima grupe pre nego što im je dopustio da odu. U svojoj izjavi, koju je dao pred ovim Sudom, a to je dokazni predmet P271, pasus 26, on opisuje pripadnike OVK kao ekstremiste. To su bili prvi pripadnici OVK koje je video na Kosovu i on pominje grupu koja nas je, kako kaže, citiram: „Otela“. Kaže se: „Oni su delovali nezavisno u okviru određenog područja, koje je bilo u potpunosti pod njihovom kontrolom i imali su svog vođu koga su sledili i koga su slušali ne dovodeći u pitanje njegovu ličnost ili naređenja. Pod ovim mislim na Ramusha Haradinaja. Pre nego što se Haradinaj pojavio, ostali vojnici su bili nepristojni i ponašali su se loše. Međutim, kada se on pojavio počeli su da se primiruju i da se ponašaju nešto normalnije. Istakao sam, međutim, da sam video Ramusha Haradinaja, da je dva puta izdao naređenje. Prvi put je izdao naređenje kada je pretraživao vozilo i grupu vojnika, uključujući i ženu koja je došla i pozdravila ga. Tom prilikom je rekao nešto na albanskom. Oni su se odmah odvezli. Drugi put je izdao naređenje kada je trojici uniformisanih policajaca u crnom koji su nas oteli, uključujući Idriza Balaja, naredio da nas otprate.“ E sad, ono što je od suštinskog značaja u kontrolisanju zone od strane Haradinaja i u sprovođenju zajedničke zločinačke namere, jeste, naglašavam, to što je postojalo hotimično zanemarivanje unutrašnje discipline unutar OVK, kada je reč o poznatim krivičnim delima počinjenim protiv civila. Tokom predmetnog perioda, on nije uspostavio apsolutno nikakav sistem vojnih sudova ili unutrašnje discipline. Umesto toga, on se služio vojnom policijom kako bi ostvario zajedničku zločinačku nameru. Haradinaj je dozvolio sebi i potčinjenim unutar OVK da deluju tokom predmetnog perioda obuhvaćenog Optužnicom, nekažnjeno, da ne budu krivično gonjeni i da se ne disciplinuju tokom čitavog ovog vremenskog perioda i unutar čitave zone. Važno je da se ni jedan od 14 oficirskih položaja unutar njegovog štaba nije odnosio na vojnu disciplinu. Jedan iskusni bivši oficir JNA, Rustem Tetaj, čak je dao iskaz da njemu nije bilo poznato da su preduzete bile kakve mere vojne discipline protiv bilo kog pripadnika OVK u ovoj zoni, između maja i septembra 1998. godine. U stvari, dokazi pokazuju, da se jedine disciplinske mere za koje deluje kao da su bile preduzete, odnose na neloyalnost. Dokazi u potpunosti dokazuju da Haradinaj nije preduzimao nikakve mere protiv pripadnika OVK koji su činili brojne zločine protiv civilnog stanovništva, zločine koji se navode u Optužnici i koji su dokazani tokom suđenja. Prema argumentaciji Tužilaštva ovo nije bilo slučajno, bilo je hotimično. Haradinaj je imao gotovo apsolutna ovlašćenja u zoni u okviru koje su počinjena krivična dedla. Da je to želeo, on je mogao da otpusti ili na drugi način kazni pripadnike OVK koji su počinili ove brojne i dobro poznate zločine protiv civilnog stanovništva. Nasuprot tome, on je hotimično odlučio da radi na ostvarenju zajedničke zločinačke namere, tako što će omogućiti i ohrabriti pripadnike OVK da čine ove zločine. U stvari jedini sistem disciplinskog kažnjavanja koje je Haradinaj

uveo jeste bio sistem nasilja i progona civilnog stanovništva, koji je on nametnuo protiv civilnog stanovništva i takođe protiv onih koji su smatrani kolaboracionistima. Fokus komande OVK u nametanju onoga što se nazvalo „disciplinskim merama“, za one aktivnosti koje su doživljavane kao da su uperene protiv OVK, vidi se iz beležaka sa sastanka Dukadžinskog štaba. Reč je o sastanku koji je održan 24. juna. Dokazi pokazuju da Haradinaj nikad nije otvorio istragu ili kaznio zloglasne nestanke do kojih je dolazilo u području pod njegovom kontrolom. Na primer, slučaj svedoka 6, koji je bio zatvoren i mučen u zatvoru u Jablanici/Jabllanicë u junu 1998. godine, daje jasan primer kako je to funkcionisalo u praksi. Posle šest nedelja zatvora i mučenja, Nazmi Brahimaj je pustio ovog zatvorenika dajući mu oslobađajuću dozvolu, rekavši da prema pravilima OVK, to je dokazni predmet P355, štab, operativni štab je odlučio da optuženi, tj. svedok 6, treba da bude pušten. Njegovo puštanje na slobodu je uslovno; ako ponovi svoju grešku, biće pogubljen. Služba vojne policije OVK bila je sastavni deo udruženog zločinačkog poduhvata. Uobičajena uloga vojne policije jeste da sprovodi vojnu disciplinu. Umesto toga, vojna policija korišćena je kako bi se progonila ona lica za koja se sumnjalo da su protivnici OVK. Dokazni predmeti, koje smo videli u ovom predmetu, dokazali su da je Haradinaj tesno sarađivao sa vojnom policijom i da vojna policija nije mogla da počini ove zločine bez njegovog odobrenja. Haradinaj je čak predložio pravila na osnovu kojih se upravlja vojnom policijom. U dokaznom predmetu 540, vidimo Pravila 3 i 4 u kojima se pokazuje da postoji zadatak da se sprovodi istraga i otkrivaju uz uverljive činjenice sva lica za koja se smatra da na bilo koji način sarađuju sa neprijateljem. U Pravilu 4 se kaže da je vojna policija u obavezi da preduzme mere protiv svih onih koji rade protiv Oslobođilačke vojske Kosova. On je na čelo vojne policije postavio svog vernog potčinjenog Fatona Mehmetaja. Rustem Tetaj je objasnio Pretresnom veću kako je Mehmetaj stavljao na crnu listu ona lica za koja se sumnjalo da nisu lojalna OVK, on bi ih žigosao ukoliko pripadaju opoziciju LDK ili da sarađuju sa MUP-om ili drugim nadležnim organima i onda bi ovaj spisak prosledio među seoskim stražama OVK. U pitanju su straže koje su delovale po sistemu kontrolnih punktova i na taj način kontrolisali kretanje civilnog stanovništva. Dokazi su pokazali da je vojna policija držala u zarobljeništvu i zlostavljala najmanje 5 žrtava koje se navode u Optužnici. U pitanju su Kemal Gashi, Zenun Gashi, Sanija Balaj, Naser Lika i Fadil Fazliu. Svi su oni postali žrtve zato što se tvrdilo da su kolaboracionisti, da se suprotstavljaju OVK. Svaka od ovih žrtava imala je određene karakteristike, koje su u skladu sa Haradinajevim sistemom progona, ni jedan od njih nije bio pripadnik OVK. Troje među njima su ubijeni, nakon što su bili zarobljeni od strane vojne policije OVK i poslednji put viđeni živi u okolini Barana/Baran. Njihova tela, to su tela R1, R2 i R4, bila su raspoređena na otprilike 10 km udaljenosti, a nalazila su se u istoj grupi tela, koja su pronađena u kanalu, u septembru 1998. godine. Dok se sve ovo odigravalo, vojna policija OVK je otimala, zarobljavala, zlostavljala, čak, i ubijala suparnike OVK. Haradinaj je izveštavao glavni štab i to je dokazni predmet P224, koji ćemo upravo videti na ekranu: "Mi smo osnovali vojnu policiju i ona dobro funkcioniše. " U pitanju je dokazni predmet P224 i naći ćemo ga za koji trenutak. U pitanju je poslednja stranica na engleskom jeziku. Ponoviću ove reči. U vreme kada se ovo odigravalo, Haradinaj je podneo izveštaj glavnom štabu OVK, citiram: "Mi smo osnovali vojnu policiju i ona dobro funkcioniše. " Kraj citata. Ona je zaista izuzetno dobro obavljala svoj posao, kada je reč o ostvarivanju zajedničke zločinačke namere u okviru udruženog zločinačkog poduhvata, a mi smo to dokazima i potkrepili. Nekoliko dana kasnije, 1. avgusta 1998. godine, Haradinaj je naložio svim lokalnim štabovima u zoni Dukadžin/Dukagjini da pruže pomoć ovoj istoj vojnoj policiji, koja je tako izvrsno obavljala svoj posao. Možete da vidite spisak njihovih dužnosti. Među njima se spominje da se deluje protiv neprijatelja, u

skladu sa potrebama na frontu, a još jedna od tačaka jeste da se pruža pomoć vojnoj policiji. Ovim naređenjem, Haradinaj je ohrabrivao lokalne štabove OVK da pomažu vojnoj policiji u izvršavanju svojih dužnosti u ostvarenju zajedničke zločinačke namere unutar udruženog zločinačkog poduhvata. Kako bi sproveo ovo, Haradinaju je bilo neophodno da otkloni svako suprotstavljanje svojim snagama unutar zone Dukadžin/Dukagjini. U završnom podnesku posebno se opisuje sukob između oružanih snaga Republike Kosovo, FARK-a i OVK, kada su vojnici FARK-a prešli granicu Albanije, i zašli u Haradinajevu zonu krajem 1998. godine. To se navodi u pasusima od 156 do 167. Kao što se pominje, zajednička zločinačka namera je od njega iziskivala da on u potpunosti kontroliše zonu i da zdrobi bilo kakvu opoziciju, jer što je opozicija koja je podržavala FARK bila umerenija, to je ona predstavljala veću pretnju za Haradinaja i za njegovo kontrolisanje zone. Tokom vremenskom perioda kada se FARK nalazio u njegovoj zoni, između juna i avgusta 1998. godine, Haradinaj i ostali učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu, nastavili su progonima onih koje su doživljavali kao kolaboracioniste i takođe su progonili civile koji su se suprotstavljali OVK. Oni su ih zatvarali ili su ih mučili u Jablanici/Jabllanicë, prosleđivali su liste traženih lica na kojima su bili kolaboracionisti, a neki od njih su sahranjeni duž kanala. Lični sukob Haradinaja i Balaja sa FARK-om, odnosno njegovim vojnicima, 4. jula, jasno pokazuje na koji način su oni, odnosno Haradinaj, Balaj i drugi učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu, rešavali ovu moguću pretnju koju je FARK predstavljao za njihovu zajedničku zločinačku nameru. Njihova tačka gledišta je bila da snage FARK-a moraju da odu. Jedan vojnik FARK-a, svedok 28, dao je iskaz o stavu Haradinajevog OVK prema FARK-u. On je rekao, na stranici 3499: "Meni je rečeno da, ukoliko se ne vratimo u Albaniju, gospodin Haradinaj, zajedno sa svojim oficirima i onim vojnicima koji su pod njihovom komandom, najpre će povesti borbu protiv nas, a potom će stupiti u borbu sa Srbima. Pod tim podrazumevam da je najpre hteo da pobije nas, a da će onda pobiti i neprijatelja. " Isti svedok kaže dalje, na stranici 3496, tokom sastanka između gospodina Haradinaja i gospodina Tahira Zemaja, a mi smo čuli veliki broj dokaza o sukobima ili nesuglasicama koje su postojale između Tahira Zemaja i Haradinaja, rečeno je sledeće: "Vi ne treba da dođete na Kosovo, vi treba da se vratite tamo odakle ste došli. Vi Kosovu niste potrebni. Kosovu nisu potrebne oružane snage Republike Kosovo, odnosno FARK. Ukoliko se vi ne vratite, mi ćemo stupiti u borbu sa vama. Nećemo se boriti sa neprijateljem, mi će se ostaviti neprijatelja i borićemo se sa vama. " I tako dalje. 4. jula, svedok 29 i tri druga vojnika FARK-a, su na silu oteti. Njih je oteo Idriz Balaj i brat Ramusha Haradinaja, Daut Haradinaj. Oni su odvedeni u Glođan/Gllogjan gde su videli Ramusha Haradinaja lično. Nakon onoga što je najpre opisano kao topao doček, Haradinaj je pištoljem pretukao jednog od vojnika FARK-a, a zatim je okrutno premlatio četvoricu ljudi. Njih je pretukla grupa ljudi od oko 20 do 30 vojnika OVK. Pretresno veće je čulo iskaz svedoka 29, da je tokom premlaćivanja Haradinaj lično pucao svedoku u desno rame. Svedok je dao iskaz na stranici 3530, da je Haradinaj pokušao da mu puca u vrat. Citiram: "Želeo je da me pogodi u vrat. Međutim, zbog toga što sam se u tom trenutku pomerio, metak me je pogodio u ruku, a ne u vrat, gde je on želeo da me pogodi. " Svedok 29 kaže, dakle, njemu je postavljeno pitanje: "Koliko je premlaćivanje trajalo? ". On kaže: "Ne mogu na to da odgovorim, počelo je iznenada, a iznenada se i završilo. " A, onda, kaže sledeće, da je video ovo kada se završilo premlaćivanje: "Video sam kako su ostale vojnike vukli za kosu. Daut Haradinaj i Idriz Balaj su ih vukli za kosu i istovremeno ih premlaćivali. Vukli su ih ka selu Glođane/Gllogjan. " Dalje se kaže sledeće, na strani 3531: "Pošto je iznenada prestao napad, odnosno kada se završio napad, video sam Idriza, Petrita i Azema, kako ih za kosu vuku Daut i Balaj, a onda su ih premlatili *kalašnjikovima* i kundacima pištolja udarali ih rukama i tako dalje. Vukli su ih prema štabu. " A gde je bio Ramush? "U to vreme", kaže svedok 29,

"Ramush je još uvek imao pištolj u ruci. Sve vreme ga je držao u ruci i rekao mi je sledeće, citiram: "Imate samo dva minuta da napustite selo Glođan/Gllogjan, hodajte pravo, pravo glavnim putem. Imate samo dva minuta da napustite selo. " Kraj citata. Dok su ostali vojnici odvedeni u štab u selu Glođan/Gllogjan. To je bio štab gospodina Haradinaja. "

SUDIJA ORIE: Gospodine Re, pošto ne nosite slušalice, pitam se da li ste čuli poruku prevodilaca?

TUŽILAC RE: Da. Usporiću malo. Izvinjavam se. Sam Tahir Zemaj je izvestio o napadu na vrhovnu komandu 5. jula. To je dokazni predmet P167. Međutim, na koji način je Ramush Haradinaj lično učestvovao i kako je to dokazano na suđenju? Dokazi su dokazali da je Haradinaj zloupotrebljavao svoj položaj komandanta. Moglo bi se reći da je on nametnuo ton da je u području Dukadžin/Dukagjini nasilje dopustivo. I taj ton koji je on postavio je bio veoma visok ili veoma glasan. On je lično preduzimao činove nasilja protiv onih za koje je smatrao da se suprotstavljaju OVK, kao što sam već opisao u slučaju vojnika FARK-a. Njegovi postupci su jasno pokazali da je on bio saglasan i čak ohrabrivao eliminaciju i svako suprotstavljanje i da je ohrabrivao da se svaka opozicija uništi putem straha i nasilja. Gospodin Haradinaj nije mogao jasniju poruku da pošalje sebi potčinjenima unutar OVK, kao i civilnom stanovništvu. Jedan od primera njegovog ličnog učestvovanja u napadu, koji su sproveli njemu potčinjeni u okviru OVK na srpske susede i njegove rođake. To se odigralo 18. aprila 1998. godine, a navodi se u 3. tački Optužnice, kao i u 4. Dokazi su dokazali da do pravoslavnog Uskrsa 1998. godine, gotovo ni jedna srpska porodica nije ostala u području Glođan/Gllogjan. Takođe je dokazano da je Ramush Haradinaj lično preduzeo korake da se uveri da će do toga doći. On je lično preduzeo korake kako bi zlostavljao o proterao svoje vlastite srpske susede iz Dubrave/Dubravë koja se nalazi pored njegovog porodičnog imanja u Glođanima/Gllogjan. Časni Sud je čuo dokaze da je Haradinaj živeo pored Dragoslava Stojanovića. Postojalo je svega dve godine razlike između njih dvojice. Oni su zajedno išli u školu, poznavali su se međusobno dobro. Šta se dogodilo? 18. aprila 1998. godine, vojnici OVK pod komandom Haradinaja su oteli, progonili i mučili njegove susede Dragoslava i Mijata Stojanovića i njihovog rođaka Veselina Stijovića, koji su svi bili srpski civili. Posle toga su prisilno premešteni, . . . odnosno Stojanović je bio nasilno premešten iz svog doma na teritoriju koju su kontrolisali Srbi izvan zone Dukadžin/Dukagjini. Dragoslav Stojanović je u svom iskazu govorio o prisustvu Haradinaja u Glođanu/Gllogjantog dana, što je izazivalo . . . kada smo to slušali. Dokazi su utvrdili da je, otprilike, 30 vojnika OVK, uključujući Haradinajevog brata Dauta, ušlo u kuću Stojanovića. Oni su naterali njih trojicu da legnu na pod i psujući ih, psujući ih po nacionalnoj osnovi, udarali ih nogama i kundacima pušaka. Batinanje se nastavilo i napolju, dok nije došao Nasim Haradinaj, koji je onda naredio da ih se odvede u sedište OVK u Glođanu/Gllogjan. Krvareći, teško ozleđeni, trojica su morali pešice otići do komande OVK u kući Smajla Haradinaja, otprilike 1.500 metara odatle. Vojnici OVK su ih tukli i vređali usput, govoreći da svi Srbi moraju otići sa Kosova. To je, naravno, dosledno onome što smo videli u sadržaju kominikea OVK koji sam ranije pokazao. Haradinaj je stajao u blizini i bio lično prisutan. Morao je videti veliku grupu vojnika OVK, kako teraju ova tri civila Srba po cesti i tuku ih i psuju. Njegov brat Daut, kao i još druga dvojica vojnika OVK, odveli su tri žrtve na gornji sprat komande i optužili ih, a to je nešto što se ponavlja, naime, da špijuniraju za Srbe. O ličnom prisustvu Ramusha Haradinaja i njegovom ličnom sudelovanju, govorio je njegov sused Dragoslav Stojanović na stranici 1886. Tamo se kaže: "Spomenuli ste Ramusha, da li ste ga tamo uopšte videli? " Odgovor: "Da, ali ne u toj sobi. Ramush je došao kasnije tokom tog dana sa pet ili šest vojnika koji su

bili sa njim. Ja sam ležao na podu u tom hodniku s obzirom da se nisam mogao micati. Nisu mi ni dozvoljavali da se mičem. On je prišao sa pet ili šest svojih vojnika, to su valjda bili njegovi pratioci, ne znam. Ušao je, gurnuo me nogom i rekao: "Zdravo susede, jel me prepoznaješ? " Ja sam rekao: "Ne, ne prepoznajem. " Onda me je udario nogom u leđa i rekao mi, naučiću ja ko je on. " Sledeće pitanje: "Koliko vas je jako udario nogom? " Odgovor: "Pa, dovoljno jako, bar je meni tako izgledalo. U to vreme izgledalo je jako, s obzirom da je imao i one vojne čizme. " To sada vidimo na ekranu. Naravno da je Dragoslav Stojanović znao sasvim dobro ko je Haradinaj i imao je dobre lične razloge da to ne prizna u tom trenutku, kada je bio u strahu, kada je bio u tom stanju u kome je bio. Na stranicama 1888 i 1889 Pretresnom veću je rekao, odgovarajući na pitanje: "Da li ste ga prepoznali kada je ušao? " On je odgovorio: "Da, da, dobro sam ga poznavao. " Pitanje: "Zašto ste onda rekli: "Ne prepoznajem te, kada vas je to pitao? " Odgovor: "Zato što smo mi bili prvi koji su uhapšeni i zarobljeni u području. Ja sam se bojao, pa nisam hteo reći da ga poznajem. Bojao sam se da me ne ubiju, jer, jedan od nas bi možda kasnije mogao otići na policiju i ispričati im nešto o njima. Ovo moram reći, on nije bio jedini koji me je tada to pitao. Došli su njegov brat i njegovi rođaci. Padram, Smajlov sin je došao i pitao me: "Susede, jel me prepoznaješ? " Ja nisam odgovorio. Nisam odgovorio nikome. Sin Mustafin, on je bio u inostranstvu dugo, on je došao istog dana i pitao me isto. Ja sam svima odgovorio isto: "Ne, ne poznajem te. " Pretresno veće se mora zapitati šta je drugo mogao gospodin Stojanović da uradi u takvim okolnostima. U strahu za vlastiti život mislio je da je jedino što može da učini da bi se zaštitio, da poriče da poznaje svog dugogodišnjeg suseda Ramusha Haradinaja. Međutim, te zastrašujuće reči Ramusha Haradinaja su takve u kontekstu događaja, jer se time pokazalo ko je zapravo taj ko ima kontrolu, ko je odgovoran za proterivanje Srba, ko je imao pod svojom kontrolom i komandom to područje. „Mi, OVK, sada imamo kontrolu, vi, Srbi civili, sa vama je gotovo“. To su reči u potpunosti u skladu sa onim što ste čuli o zlostavljanju, progonu i odabiranju srpskih civila kao žrtava u tom prvom periodu pokrivenom Optužnicom. Šta je sa povredama? Dragoslav Stojanović je govorio o njima na stranici 1889. On je bio teško ranjen, „osim što mi je lice bilo krvavo od batina, nisam imao nikakvih otvorenih rana, ali kada je reč o unutrašnjim ranama, pankreas mi je bio oštećen, stomak na dva mesta takođe, crevo, zidovi stomaka su bili zgnječeni. Imao sam velike unutrašnje povrede i jako mnogo me to sve bolelo i osećao sam se kao da se davim“. Na pitanje: "Kada ste zadobili te povrede, da li kada vas je Haradinaj udario nogom, ili kasnije, ili ne znate reći? " On je odgovorio: "To mora da je bilo ranije. " Dokazi pokazuju da je Haradinaj video svog teško ranjenog suseda kako leži na podu u zarobljeništvu OVK u komandi OVK u Glođanu/Gllogjan i da ga je onda takvog nemoćnog nogom udario, čoveka koji je ionako tvrdio da ga ne poznaje. Izveštaj *Spotlight*, Centra za humanitarno pravo, to je P6, a sada ćemo pogledati paragraf 9, tačka 1, gde možemo videti da su „Dragoslav i Mijat Stojanović, kao i njihov rođak Veselin, bili viđeni kako su odvedeni u Glođan/Gllogjan“ i tu možemo pročitati iskaz koji je Stojanović dao u to vreme. Značenje ovih reči Haradinaja svom teško povređenom susedu, postalo je jasnije kada je OVK silom proterao ili poubijao nekoliko Srba koji su ostali u selima oko Glođana/Gllogjan. Dokazi su pokazali da je 23. aprila, dakle pet dana nakon što su Haradinaj i njegov brat Daut i drugi podređeni članovi OVK tako teško zlostavljali braću Stojanović, svoje susede i proterali iz kuće. OVK je proterao gotovo celokupno srpsko stanovništvo iz sela u okolini Glođan/Gllogjan. Nekoliko od njih bilo je zarobljeno i odvedeno u Glođane/Gllogjan radi batinanja i istraživanja pre nego što su proterani. Novak Stijović i Staniša Radošević su primeri toga. OVK je poubijao onih nekoliko koji su ostali tamo. Među njima sestre Vukovasa Marković i Darinku Kovač, zatim Milovana i Milku Vlahović, Slobodana Radoševića i Miloša Radunovića. Nakon što su pripadnici OVK pomogli jednoj

srpskoj porodici i svojim srpskim susedima da pobegnu iz Dašinovca/Dashinovc 23. aprila, Haradinaj je lično pokazao kako ne odobrava što se dozvolilo toj srpskoj porodici da ode. Pretresno veće čulo je iskaze prema kojima je Haradinaj otišao u to selo i zatim javno iskritikovao jednog pripadnika OVK tražeći od njega da mu objasni zbog čega je dozvolio tim porodicama da odu iz sela bez da im se išta dogodi.

SUDIJA ORIE: Gospodine Re, gledam na sat. Približavamo se sat i ipo vremena od početka. Vi ste do sada govorili 75 minuta. Ukoliko biste sada mogli naći zgodan trenutak za pauzu.

TUŽILAC RE: Hoću. Tu imamo fotografiju porodice Miloša i Milke Radošević. Vidimo je, dakle, sada na ekranu. Zoran Stijović koga sam pomenuo ranije je, u svojoj izjavi, to je P931, paragraf 59, je to dobro znao, jer je on lično imao rođake u tom području. Dakle, on je izjavio, da, u maju 1998. godine, više u selima Dašinovac/Dashinovc, Ratiš/Ratishi, Ljumbarde / Lumbardh, Prapaćane/Papracane, Rastavica/Rastavicë i Rzniću/Irznîq, nije živeo više ni jedan Srbin ili Crnogorac. „Više od 1.000 osoba je otišlo sa područja Klina/Klinë i njihove kuće i imovina su uništeni. Ja sam procenu izbeglica dobio od kolega iz DB-a. Ukratko, celokupna srpsko i crnogorsko stanovništvo pobeglo je iz svojih domova, uz velike ljudske i materijalne gubitke“. U paragrafu 60. on govori o srpskom stanovništvu, koje je iz sela pobeglo u mesta Peć/Pejë i Dečane/Deçan, u Crnu Goru i dalje od toga. U maju i junu 1998. godine borbe su se počele približavati mestima. U junu, Dečan/Deçanje bio više od tri nedelje pod blokadom i napadom. Snage OVK napadale su sela u okolini Kline/Klinë, Peć/Pejë, Istoka/Istog, svakodnevno, itd. Sada je povoljan trenutak.

SUDIJA ORIE: U redu. Poći ćemo na pauzu. Nastavljamo sa radom u 16.10 časova, i to tačno tada.

(pauza)

SUDIJA ORIE: Gospodine Re, izvolite nastavite.

TUŽILAC RE: Hvala. Časni Sude, imamo jednu malu ispravku za zapisnik, stranica 18, red 14, Nasim, a ne Nazmi. Moliću da se to ispravi. Možda je bilo obrnuto. Šta god bilo, trebalo bi da bude suprotno. Želeli bismo zamoliti da poželimo dobrodošlicu našem stažisti za pravna pitanja, gospodinu Aleksu Paredes-Penades, koji je takođe u sudnici. Pre pauze sam govorio o nečemu što se kolokvijalno nazivalo etničkim čišćenjem u području zone Dukadin/Dukagjini . Sada ću preći na jedan sastanak štaba u Glođanu/Gllogjan, kojem je Haradinaj lično bio na čelu, 9. jula 1998. godine. U skladu sa kominikeima OVK, 13, 18 i 23, koji su svi ušli u spis, koji opisuje Srbe kao koloniste, mišljenje pripadnika OVK o prisustvu Crnogoraca u "slobodnoj zoni OVK" možemo videti u zapisniku u kojem je zabeleženo da je predstavnik Dobrića/ Dobriqë na sednici nešto govorio. U stvari, zapisnik iznosi dokaze o tome da je postojala namera da se vrši progon među onima koji su bili na sastanku, uključujući i Ramusha Haradinaja. Dakle, kada se govori o situaciji i zbog ni jednog drugog razloga nego zbog etničkih razloga koji se tiču namere progona, u zapisniku sa tog sastanka, predstavnik iz Dobrića/ Dobriqë kaže: "Imamo dve crnogorske kuće, 10 ljudi, uspeli smo se poslužiti našim oružjem. " Šta sada to znači? U kontekstu onoga što smo do sada čuli o

napadima na Srbe i Crnogorce, civile i ljude koji su smatrani saradnicima, može se videti samo to da su ti ljudi sada bili pod pretnjom, upravo zbog toga što su bili pripadnici neke nacionalnosti, da im je pretio OVK i, zapravo, nije slučajno da je unutar nekoliko dana, OVK i napao te crnogorske porodice u Dobriću/ Dobriqë, te oteo srpskog civila Zdravka Radunovića, koji je napravio jednu grešku, otišao je posetiti svoje crnogorske rođake koji su bili tamo. Njegovo telo je pronađeno u kanalu u septembru 1998. godine. Takođe, kada je reč o blaćenju nacionalnosti, koje pokazuje da su postojale i namere za progon, Staniša Radošević je govoreći o tome šta su mu govorili vojnici OVK dok su ga tukli, na strani 973, rekao: "Oni su", dakle, vojnici OVK, "oni su psovali naše srpske majke. Pitali nas šta oćete, znate li vi ko smo mi. Govorili su nam svašta, ali uglavnom su nas vređali, vređali naše srpske majke, tvrdili da je to njihova zemlja, pitali šta mi tu radimo, itd. " Na stranici 974, što je u skladu sa modus operandi OVK, a u skladu sa delovanjem prema zajedničkim zločinačkim namerama, on je za batinanje rekao: "Kada sam probao da zaštitim Novaka, onda su me udarili šakama, sve dok nisam pao i tukli su me kad sam bio dole, nogama. Kada sam došao sebi, bacili su nas u vozilo, nastavili su nas tući nogama i kundacima. Ja sam dobio jedan udarac pištoljem po glavi, a ruka mi je krvarila". To se povezuje sa onim što se dogodilo Saniji Balaj. „Oni su oduzeli moj adresar i za svako ime gde je bio naveden neki Srbin, Ciganin, svaki put bih dobio batine. Hteli su znati nešto o tim ljudima. " Ponovo, ovo se mora sagledati u istorijskom kontekstu kominikea OVK, u kojim OVK opisuje Srbe kao kolonizatore i to se vezuje za progone do kojih je došlo.

SUDIJA ORIE: Gospodine Re, dozvolite da vas samo nešto pitam u vezi sa onom ispravkom koju ste spomenuli na samom početku. Rekli ste stranica 18, red 14. Meni to nije bilo sasvim jasno. Rekli ste, naime: "U transkriptu piše Nasim, a ne Nazmi. " U mom transkriptu je Nazmi, a Nazim, pretpostavljam da bi to bio Nasim Haradinaj, a to se ime dosta često pojavljuje u transkriptu. No, ne Nazmi. Međutim, vi ste nakon toga rekli: "Šta god piše tamo, trebalo bi biti obrnuto. " Meni je ta vaša formulacija prilično nejasna. Ako je Nazmi onda treba da bude Nasim, a ako je Nasim treba da bude Nazmi. Da li vi kažete da je Nasim, jer Nasim Brahimaj to nije nešto što mi je poznato.

TUŽILAC RE: Trebalo bi da piše Nasim. Možda sam se ja krivo izjasnio, možda sam krivo rekao, ali tako bi trebalo da piše.

SUDIJA ORIE: Ali, tako i piše. Imamo Nasim.

TUŽILAC RE: Ne, piše Nazmi, a trebalo bi da bude Nasim.

SUDIJA ORIE: Nasim Brahimaj. Jer, ako vršim pretragu po Nasim, onda to ime se pojavi sa prezimenom Haradinaj. Molim vas, onda objasnite ko je taj Nasim Brahimaj.

TUŽILAC RE: Oprostite, mogu li na to da se vratim kasnije?

SUDIJA ORIE: Da. Izvolite sada, nastavite.

TUŽILAC RE: A sada prelazim na pitanje kontrole Haradinaja i OVK nad slobodnom zonom Dukadin/Dukagjini. Naš podnesak, u paragrafima 76 do 95, dosta detaljno opisuje kako je stvorena ta slobodna zona OVK i koji su bile njene granice. Kao što je Pretresno veće već čulo, dokazi srpskih civila i svedoka iz OVK bili su dosta konzistentni, kada je reč o tome

koje je područje i kada, u relevantnom periodu, OVK kontrolisala. Ranije sam već rekao da su borci OVK održavali sigurnost unutar slobodne zone putem kontrolnih tačaka i osmatračkih mesta. Borci OVK mogli su se slobodno i otvoreno kretati unutar zone. Jedan pripadnik OVK, Shaban Balaj, je rekao: "Gotovo svako selo u području severozapadno od jezera, Radonjičkog/Radoniq jezera, imalo je kontrolnu tačku OVK do septembra 1998. godine". I OVK, i međunarodni svedoci, prolazili su kroz mnogobrojne kontrolne tačke u toj zoni. Čuli ste iskaze o tome da su neke od tih kontrolnih tačaka bile toliko blizu jedna druge da su bile samo 50 metara od puta Peć/Pejë - Đakovica/Gjakovë i putem tih kontrolnih tačaka, OVK je kontrolisala pristup u zonu Dukadžin/Dukagjini. Čuli ste iskaze svedoka koji su rekli da su kontrolni punktovi rutinski i normalni u tom kraju. Čuli ste iskaze komandira sela OVK i o tome kako su oni civilima izdavali propusnice, putem kojih su oni mogli da prolaze kroz te kontrolne tačke. No, u transkriptu, i tokom celog suđenja, stalno se pojavljivao jedan konzistentan odgovor na pitanja o kontroli Haradinaja nad tim područjem. Na primer, britanski vojni ataše, pukovnik John Crosland, koji je imao iskustva u proceni takvih područja i to je jedan od razloga zbog kojeg je često putovao iz Beograda na Kosovo, kako bi procenio jačinu snaga OVK i srpskih snaga i nadgledao situaciju i on se lično sastao sa Haradinajem u martu ili aprilu 1998. godine. On je ovde izjavio da je Haradinajeva kontrola u tom vremenu bila sledeća. Kao što vidite na ekranu. Pitanje: "Prema vašem mišljenju, koje su bile razmere Haradinajevе kontrole, odnosno komande kad ste se sa njim sastali? " Odgovor: "Mislim da sam u pravu ako kažem da je on kontrolisao zonu Dukadžin/Dukagjini, zonu koju sam već objasnio, kao i njenu važnost. I ja mislim da je na to aludirano, ili, pak, potvrđeno, kako već to hoćete shvatiti, u procenama koje su napravile spoljne obaveštajne službe. " Dakle, kao što sam već rekao, Crosland je bio dobro pozicioniran da napravi takvu procenu. Haradinaj je napravio tu procenu, Crosland je napravio procenu i to se sve poklopilo sa onim što su mu obaveštajni izvori govorili. To se isto poklopilo i sa iskazom svedoka 29, strana 3488. Pitanje: "Tokom tog perioda, od 24. marta od kraja juna 1998. godine, u vašim razgovorima sa vojnicima OVK i seoskim komandirima, da li ste saznali da li je postojao jedan sveukupni komandant OVK za zonu Dukadžin/Dukagjini? " On odgovara, drugi red: "Da, nije cela zona Dukadžin/Dukagjini bila u ratnom stanju, ali svako je govorio da je Ramush Haradinaj sveukupni komandant. " Tokom suđenja je, predsedavajući sudija, sudija Orije, pukovniku Croslandu postavio neka relevantna pitanja o rukovođenju i komandovanju OVK i Crosland je izjavio na 3029 strani u transkriptu, sledeće, o njihovim položajima: "Srbi su takođe zauzeli stav da oni mogu kontrolisati borce u tom području, tako što dominiraju nad cestama. Ja se ne slažem sa tom strategijom, ali tako su to oni radili. Znači, srpske snage bezbednosti bi otišle malo van ceste, izvele bi neku akciju, pregrupisale se i nakon toga bi se povukle, zato jer se nisu osećali sigurnim u tom području. To je bio način na koji su oni odgovarali na te lokalizovane incidente koji su se dešavali u blizini ceste, od Peći/Pejë do Kline/Klinë, do Đakovice/Gjakovë. U jednom od većih incidenata Srbi su tražili da idemo sa njima da posetimo jedan lokalitet navodnog masakra u Glodanu/Glllogjan, odnosno dalje od Glodana.

SUDIJA ORIE: Gospodine Re, čitate.

TUŽILAC RE: Jesam li prebrz?

SUDIJA ORIE: Da.

TUŽILAC RE: Zatim je dalje rekao: "Mislim da niko od njih nije rekao da su išli dalje od 5, 6 km dalje od ceste, jer bi inače zašli na teritoriju koja im nije poznata. Zato sam rekao da je,

po mom mišljenju, opet je to samo moje mišljenje, to područje bilo područje OVK, Srbi su se držali izvan i pokušavali dominirati i uticati na ta područja time što su ga granatirali. . . "

SUDIJA ORIE: Gospodine Re.

TUŽILAC RE: ". . . tako što su ga granatirali ili na njega ispaljivali hlice iz artiljerije, iz velike udaljenosti. " Gospodin Emmerson, zastupnik Odbane, je sasvim jasno postavio pitanje Shemsedinu Cekaju, komandiru podzone OVK, strana 4486. Pitanje je glasilo: "Gospodine Cekaj, ja vam kažem. . . "

SUDIJA ORIE: Gospodine Re, molim vas da malo usporite i to ne samo tokom jedne sekunde, nego za stalno, kako bi vas francuski prevodioci mogli pratiti.

TUŽILAC RE: Citat. "Ja vam kažem da između 26. maja, kada ste vi stigli, i 12. jula kad ste otišli, da su srpske snage, između ostalog, i paravojska, s vremena na vreme funkcionisale na teritoriji uzduž kanala. " Cekaj je na to odgovorio sasvim odrično, i rekao: "Ja o tome nemam nikakvih informacija. Srpskim snagama bilo je nemoguće da u to vreme dođu tamo. " Važnost Glođana/Gllogjan i kontrola nad tim područjem, za zajedničku zločinačku nameru, kao i za vojne svrhe, vidi se iz izjave gospodina Stijovića, paragraf 25. On tamo kaže: "OVK je organizovala primanje i raspodelu opreme širom Kosova i Metohije, putem već uspostavljenih kanala. Glođani/Gllogjan i Jablanica/Jabllanicë bili su strateški locirani na tog ruti i zbog tog razloga je porodica Haradinaj kasnije zauzela važan položaj unutar OVK. Oni su imali mogućnost da odlučuju kome će se dopustiti da putuje kroz to područje, a kome ne. Komandanti OVK iz drugih područja morali su da traže dopuštenje da njihovi ljudi idu kroz to područje, kad su išli prema i sa albanske granice. Sela Jablanica/Jabllanicë i Glođan/Gllogjan postale su neka vrsta logističkih baza OVK, koje su kontrolisale porodice Brahimaj i Haradinaj. " U paragrafu 61, svoje izjave, on i dalje govori o tome šta se tamo dešavalo, kad kaže: "Kao rezultat tog teritorijalnog napredovanja u aprilu, maju, junu, OVK je u velikoj meri uspela da stvori jednu "slobodnu zonu" koja je povezivala Drenicu/Drenicë, Dukadžin/Dukagjini i albansku granicu. Uporišta OVK u selima Glođan/Gllogjan, Jablanica/Jabllanicë, Junik/Junik, Jasić/Jasiq i Smolica/Smolicë, imala su posebnu stratešku važnost u tom smislu. Naši izvori kažu da je najveći deo oružja OVK došao iz Albanije, bilo krijumčareni iz inostranstva ili iz Bosne i Hrvatske. Na početku je to oružje bilo najviše kineske i jugoslovenske proizvodnje, ali OVK se kasnije snabdela i oružjem koje koristi NATO, kao što su *Armbrust*. " Kada je reč o intenzitetu oružanog sukoba, Pretresno veće je čulo je mnogo iskaza od boraca OVK, međunarodnih posmatrača i dva penzionisana srpska generala. Samo ću vas, nakratko, podsetiti na iskaz gospodina Stijovića u vezi sa oružjem koje je dolazilo iz Albanije. On je na strani 9010 rekao sledeće: "Ovo je službeni izveštaj Ujedinjenih nacija iz leta 1997. godine, u kome stoji da je više od 650.000 komada oružja, jedna ogromna količina, nestalo iz službenih vojnih skladišta u Albaniji. Sve mere koje su preduzele zvanične albanske vlasti kasnije, uz pomoć međunarodne zajednice, dovele su do toga da je, prema proceni te komisije Ujedinjenih nacija, 30 do 40% tih oružja više nije bilo pod kontrolom vlasti, a dobar deo toga, dakle 30 ili 40% od 650.000 komada oružja završilo je u rukama OVK. " On je OVK izrazio čak i jednu vrstu komplimenta, kad je rekao: "OVK je tu situaciju iskoristila na najbolji mogući način. To im moram priznati. " Kao primer koliko su oružje i utvrđenja OVK bili sofisticirani, pokazujem vam sada P910, a to su fotografije, fortifikacija i rovova OVK kod Lođe/Logjë. To je snimljeno kad su Srbi zauzeli te položaje u julu 1998. godine. Pukovnik, odnosno penzionisani general, Dragan Živanović,

je u svom iskazu po Pravilu 92 ter P1018, paragrafi 103 do 104, koji se vide na ekranu, takođe je izrazio neke komplimente OVK, kad je reč o otporu na koji je naišao. Kad opisuje borbe u Prilepu/Prelep, u avgustu 1998. godine, on kaže: "Naišli smo na veoma jak otpor od OVK. Borci OVK koristili su kamene tornjeve na porodičnim imanjima kako bi sa njih pucali na MUP i vojsku. Ti su tornjevi bili vrlo prikladni za snajpersku aktivnost po našim snagama. Isto tako, zvuk koje prave kineske automatske puške, značio je da je bilo teško utvrditi odakle tačno vatra dolazi. OVK je na nas pucala iza kamenih zidova, koristeći se ručnim bacačima. Posebno nam je teško bilo zauzeti središnji deo sela, zato jer je OVK odatle na nas pucala minobacačima. Znam da su svi civili napustili selo pre nego što su MUP i Vojska ušli u Prilep/Prelep i borbe počele". Nakon toga, on kaže: "Nismo mogli koristiti tenkove . . . zato jer je tamo ravnica i nismo mogli od tamo, direktno, da vidimo ciljeve. " Zatim kaže: "Kad su naše jedinice išle prema tim kamenim zgradama, oni su uspevali pobeći kroz rupe koje su iskopali ispod zidova. OVK je takođe minirala kuće i zgrade i delove dvorišta minama i drugim eksplozivnim napravama. "

(*Pretno veće se savetuje*)

SUDIJA ORIE. Gospodine...

TUŽILAC RE: Izvinite. A sada Idriz Balaj, zvani Toger i *Crni orlovi*. Dokazi su pokazali, vam svake razumne sumnje, da je Idriz Balaj -Toger. Niko od strane Odbrane nije sugerisao da je u zoni Dukađin/Dukagjini funkcionisalo više osoba po imenu Toger, niti da je neki drugi Toger, a ne Idriz Balaj, upravljao *Crnim orlovima*, jedinicom koja je bila ozloglašena po svojoj brutalnosti prema Srbima i onima za koje se smatralo da su civilni protivnici OVK. Balaj je zapovedao *Crvim orlovima*. Haradinaj ga je na taj položaj imenovao 1998 godine. Oni su usko saradivali. Balaj je bio jedan važan član glođanskog štaba Haradinaja. Balaj, odnosno Toger, takođe je funkcionisao i kao lični telohranitelj Haradinaja. Često su viđeni zajedno. Balaj je pratio Haradinaja na gotovo svaki važan sastanak OVK i FARK-a u zoni Dukađin/Dukagjini . Na tim sastancima između FARK-a i OVK, Balaj je bio odgovoran za Haradinajevu sigurnost. Njegov je položaj formalizovan, odnosno definisan u dokaznom predmetu P177, koji pokazuje sastav glođanskog štaba 8. jula 1998. godine. Pod tačkom 11, to se sada vidi na ekranima, možete videti: "Togeri, tj. Balaj, bio je komandant specijalnih jedinica. " Isto tako, ovde možete videti i druga poznata imena, Faton Mehmetaj, Poxha [phoen], Daut Haradinaj, Shkelzen Haradinaj, Ramush Haradinaj, kao komandant. Zapisnik sa sastanka od 23. juna 1998. godine, dokazni predmet 143, pokazuje da je Balajev položaj na kojem je on, citiramo: "odgovoran za sabotažu i protivterorističku borbu". Togeri, i onda piše "Odluka". Možete sada na ekranu da vidite verziju na albanskom jeziku i to se vidi, otprilike, na sredini stranice. Međutim, kako god ga opisali, u stvari je njegov zadatak bio da pronade, zlostavlja i ubija one za koje se navodi da su kolaboracionisti i da se suprotstavljaju OVK u ostvarivanju zajedničke zločinačke namere. *Crni orlovi* su nosili prepoznatljive uniforme, bili su bolje naoružani nego obično vojnici OVK, a takođe su prošli i bolju obuku. Njihovo sedište je bilo u osnovnoj školi u Glođanima/Gllogjan, dok se Balaj nije premestio u Rznić/Irznj, kada se MUP povukao 21. aprila. Sam Balaj je vozio prepoznatljiv crni džip i o tome postoje brojni dokazi. *Crni orlovi* su delovali nekažnjeno i to na čitavom području zone Dukađin/Dukagjini . Obuku su sprovodili na napuštenom imanju *Ekonomija*, to je nekadašnje poljoprivredno preduzeće koje se nalazi neposredno pored kanala gde je pronađeno 31 telo. Gde se ovo mesto za obuku nalazilo, može se videti na fotografiji koja je sada, u ovom trenutku pred Pretnim većem. Balaj i *Crni orlovi* bi ulazili u sela koja su bila na spisku

traženih od strane OVK. Balaj je vodio jednu beležnicu u kojoj su bila zabeležena imena traženih lica, na primer, takvi su bili civili Faik Gecaj i Musa Berisha. Jedan komandant OVK dao je iskaz da se Faik Gecaj nalazio na ovom spisku, zato što je krijumčario oružje iz Albanije, radi vlastite dobiti. Ali, što se tiče Muse Berishe, on je radio u organizaciji za ljudska prava u Dečanima/Dečan. Pretresno veće je čulo dokaze o junu 1998. godine, kada je Balaj pucao na vozilo Muse Berishe, na kontrolnom punktu u Rzniću/Irznici, kada je Berisha, nenaoružani civil, pokušavao da dođe do Glođana/Gllogjan. Takođe smo čuli i dokaze da je on pucao na jednog starijeg civila, Adema Hulaja u Rzniću/Irznici, kada je ovaj izlazio iz svog vozila. Balaj je takođe rukovodio pripadnicima OVK u brutalnom i stalnom proganjanju, otmicama i najzad ubistvima tri člana porodice svedoka 4, zbog toga što se navodilo da ova porodica ima veza sa srpskim nadležnim organima. Balaj je oteo i zlostavljao svedoka 1, zbog toga što je ovaj osumnjičen za kolaboraciju. On je odneo telo Sanije Balaj u područje kanala, bacio ju je tačno odozgo, odnosno preko tela majke svedoka 4 i njene ćerke, a bio ju je oteo nekoliko meseci ranije. On je takođe i lično izvršio silovanja. . .

SUDIJA ORIE: Gospodine Re.

TUŽILAC RE: Takođe je lično izvršio silovanja za koja se tereti u tačkama Optužnice broj 35, 36 i 37. Balaj je takođe učestvovao i u nekim drugim pretećim činovima. Na primer, a kao što sam to već ranije opisao, učestvovao je u zastrašivanju i zlostavljanju vojnika FARK-a, 4. jula 1998. godine. Početkom jula pokušao je da zastraši starešinu FARK-a u Rzniću/Irznici, tako što je ispitivao koliko taj oficir ima prava da putuje po tom području, a kao što smo već ranije opisali, 11. avgusta, on je držao u zarobljeništvu članove Posmatračke misije Evropske zajednice u Rzniću/Irznici, optužujući ih da špijuniraju za račun Srba i takođe je pretukao albanskog prevodioca. Dokazi pokazuju da su se čak i pripadnici OVK plašili Balaja. Pjeter Shala, koji je i sam, kako strahujemo, učesnik u udruženom zločinačkom poduhvatu, svedočio je da se ostale jedinice „nisu mešale“ sa jedinicom Togera. Avni Krasniqi, pripadnik Vojne policije OVK je svedočio da, kada je otišao sa Balajem i još dva vojnika, kako bi premestili leš Sanije Balaj, da je sa sobom poveo još jednog vojnika OVK. Toliko se on, naime, plašio Togera, koga je on identifikovao kao Idriza Balaja. Pjeter Shala dao je iskaz o tome na koji način je obezbeđivan objekat za obuku kojim je rukovodio Balaj. To je na stranicama transkripta 9974 i 5 i kako je bila neophodna Haradinajeva dozvola kako bi se ovaj objekat obišao, a to je svakako nešto sa čim je Shala bio upoznat. Pitanje: "Da li je bilo lako posetiti ono mesto gde se nalazila baza ove elitne ili specijalne jedinice?" Odgovor: "Ja nisam imao nikakve veze sa tom jedinicom, ali kako bi se tamo otišlo, bila je neophodna posebna dozvola, jer se ostale jedinice sa ovom jedinicom nisu mešale." Pitanje: "A znate li od koga je bilo neophodno dobiti ovu posebnu dozvolu?" Odgovor: "Od Ramusha." U okviru FARKA-a bilo je dobro poznato da Balaj otima, kidnapuje civile. Svedok 17 je na stranici 7579 do 7580 dao iskaz da je Tahir Zemaj rekao sledeće: „Ukoliko bi neko bio zarobljen i upućen za Glođan/Gllogjan i ukoliko se nije znalo gde se više nalazi, to je bila Togerova odgovornost, jer je on sprovodio ova zarobljavanja i zbog toga su sela bila zainteresovana za ove stvari i pružale Tahiru podatke o ovim incidentima, pošto nešto nije bilo kako treba. Pričalo se da su nestala lica, lica koja bi bila u zarobljeništvu, a potom nestala, da su takva lica upućivana u Glođan/Gllogjan.“ Svedok 4 izgubio je majku i sestru zbog toga što ih je Balaj progonio, navodno, zato što je porodica saradivala sa srpskim nadležnim organima. On je dao iskaz u kojem je naveo reči svoje sestre. Pitanje: „Šta vam je ona rekla?“ Odgovor: „Rekla je da postoji zatvor u Rzniću/Irznici.“ Pitanje: „A ko je upravljao ovim zatvorom?“ Odgovor: „OVK.“ Pitanje: „Da li vam je sestra išta rekla u vezi

sa tim šta je videla u tom zatvoru u Rzniću/Irznici? “ Odgovor: „Rekla je da je videla neke zarobljenike, kako mlade, tako i stare. . “ Pitanje: „A da li vam je rekla šta je uopšte učinila i kakva je naređenja dobila, uopšte uzev, kao pripadnik OVK. “ Odgovor: „Da. Ona je razgovarala sa nama. Rekla nam je da je dobila naređenja od Togera, odnosno Balaja, da nekoga ubije. A, ako ona njega ne ubije, onda će on ubiti mene. Tako se izrazila. “ U našem završnom podnesku mi smo obezbedili jednu tabelu u kojoj se navode različita mesta na kojima se nalazio Idriz Balaj tokom onog vremenskog perioda koji je pokriven Optužnicom. Želeo bih da prikazem ovu tabelu u elektronskom sistemu *Power Point*. Molio bih da se to prikaže u sistemu elektronske sudnice. Prva stranica odnosi se na 253. pasus završnog podneska Tužilaštva. Prvo mesto na kojem se nalazio jeste logor za obuku vojnika OVK. To je bilo u martu 1998. godine. Potom, krajem marta 1998. godine, prisustvovao je sahrani vojnika OVK u Glođanima/Gllogjan . Treće, došlo je do obuke i osnivanja *Crnih orlova* u Glođanima, u aprilu i maju. Sredinom aprila došlo je do sastanka sa Tetajem i Haradinajem. Potom je sredinom aprila oteo sestru S, zatim je vratio sestru S kući. Sredinom aprila sastanak sa Shemsedinom Cekajem 20. aprila. Tom je sastanku prisustvovao sa Haradinajem. Zatim je vozio svoj crni džip u Ljumbarda/ Lumbardh, u maju 1998. godine. Sestru S je vratio kući po drugi put, početkom maja 1998. godine. Uputio je upozorenje u vezi sa putovanjima porodice svedoka 4, krajem maja 1998. godine. U junu 1998. godine, pucao je na Adema Hulaja, kao što sam to maločas opisao. U junu 1998. godine otvorio je vatru na vozilo Muse Berishe u Rzniću/Irznici. Potom je odveo Besima iz Rznića/Irznici kako bi kopao rovove u junu 1998. godine. Potom je ponovo oteo porodicu svedoka 4 u Ratišu/Ratishi. U pitanju je, zapravo, majka. 26. juna 1998. godine došlo je do sastanka između FARK-a i OVK. Tu je prisustvovao i Haradinaj. On je održan u Jasiću/Jasiq. 4. jula došlo je do sukoba sa vojnicima FARK-a. 4. jula je napao vojnike FARK-a u Glođanima/Gllogjan , u Haradinajevom prisustvu. 8. jula došlo je do sukoba sa svedokom 17, u Rzniću/Irznici. O tome je svedok dao iskaz. 10. jula, ponovo je, zajedno sa Haradinajem, izdao ultimatum komandi FARK-a u Prapacanu/Papracane. 10. i 11. jula svedok 17 se požalio Haradinaju na Balajevo ponašanje. To se odigralo u *Lluki* i Prapacanu/Papracane, 20. jula.

SUDIJA ORIE: Gospodine Re, gospodine Re, vaša prezentacija na računaru stalno žuri jednu ili dve tačke u odnosu na vaše reči i to nas prilično zbunjuje, moram da vam kažem.

TUŽILAC RE: U redu, shvatio sam.

SUDIJA ORIE: Time vas ne ohrabrujem da govorite brže.

TUŽILAC RE: Stigli smo do mesta broj. . .

SUDIJA ORIE: Mi sada na ekranu vidimo ceremoniju zakletve koja se odigrala 20. jula.

TUŽILAC RE: Da, to je mesto broj 21. To je ceremonija zakletve u Baranima/Baran i postoji video snimak ove zakletve, koji se nalazi u spisu i koje je Pretresno veće pogledalo. Očigledno je da je Balaj prisutan zajedno sa Haradinajem, oni se vide u gomili. Sledeće mesto jeste sastanak sa Bislimom Zyrapijem iz Generalštaba OVK kojem je prisustvovao zajedno sa Haradinajem u julu 1998. godine, u Rzniću/Irznici. Zatim, mesto 23, došlo je do otmice svedoka 1 i do silovanja svedoka 2, kao što se to navodi u poslednjim tačkama Optužnice. To se dogodilo početkom avgusta 1998. godine. Mesto broj 24, zarobljavanje ekipe posmatračke misije Evropske zajednice i zatim predavanja članova ove ekipe

Haradinaju u Glođanima/Gllogjan , to se odigralo 11. avgusta 1998. godine. Mesto broj 25, sastanak zajedno sa Haradinajem, Tahinom Zemajem i svedokom broj 17. Ovaj sastanak je održan između 11. i 20. avgusta 1998. godine. Mesto 26 odnosi se na iskaze koje smo čuli u vezi sa premeštanjem tela Sanije Balaj u područje kanala, u crnom džipu. To se odigralo otprilike sredinom avgusta 1998. godine, oko 15. avgusta. Mesto 27, sredina do kraja avgusta 1998. godine. Otmica sestre M svedoka 4 u Ratišu. Mesto 28, sastanak seoskih komandanata sa Haradinajom u Paproćanima. To se održalo 20. avgusta 1998. godine. Mesto 29, ispitivanje Tuša ili Ilira Frokaja. Do ovog ispitivanja je došlo u Glođanima i to u avgustu 1998. godine, na kontrolnom punktu. Mesto 30, obuka vojnika u štabu OVK u Glođanima, avgusta 1998. godine. Mesto 31, video ga je svedok pre nego što je napustio selo Rznić. To se odigralo krajem avgusta 1998. godine. I, ukoliko pogledamo poslednji slajd unutar ove Power Point prezentacije, videćemo da su sva mesta na kojima je bio Idriz Balaj uključena u dokaze za ovaj vremenski period. Dokazni materijal protiv Balaja je više nego dovoljan. On je odigrao značajnu i brutalnu ulogu u progonu civila unutar zajedničke zločinačke namere. Da se sada osvrnemo na krivična dela koja su počinjena na mestima gde se nalazio Toger, poručnik, odnosno Idriz Balaj. U tačkama 13. i 14. Optužnice pominje se progon, ubistvo, otmica, zatvaranje i proganjanje članova porodice svedoka 4 u Ratišu/Ratishi. Ja ću vas sada odvesti do ovih konkretnih tačaka Optužnice, kako bih vam pokazao kakva je bila Haradinajeva uloga u ovome i kako je to povezano sa udruženim zločinačkim poduhvatom i zajedničkom zločinačkom namerom. Tokom perioda od nekih 5 meseci između marta i aprila 1998. godine, Balaj, lično i njegova jedinica *Crnih orlova*, kao i drugi pripadnici OVK, progonili su i zlostavljali porodicu svedoka 4 u Ratišu/Ratishi, pre nego što su oteli i ubili njegove dve sestre i njihovu majku. Pokojni otac je bio šumar u državnoj službi. Jedan srpski policajac u penziji bio je veoma blizak sa ovom porodicom.

SUDIJA ORIE: Gospodine Re, pre nego što nastavimo za završnom rečju, kako bismo bili u mogućnosti da bolje pratimo vašu argumentaciju, rekli ste „tokom pet meseci između marta i aprila“.

TUŽILAC RE: Ispravka. U pitanju je bio avgust mesec.

SUDIJA ORIE: Možete da produžite.

TUŽILAC RE: Saglasno sa obrascem napada i progona svih onih za koje se navodilo da ne podržavaju OVK i da, navodno, sarađuju sa Srbima, Balaj je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu zajedno sa ostalim učesnicima iz OVK i oni su sa zlim namerama progonili ovu porodicu. Najpre su pristigli, krajem marta 1998. godine, oko 30. marta, pristigli su noću. Neki su bili odeveni u crnu odeću, neki su unosili uniforme, a neki maske. Rekli su da su pripadnici specijalne jedinice i da pretražuju kuću zbog oružja, jer je porodica svedoka 4 imala dozvolu za posedovanje oružja. Njihov dolazak u potpunosti je prestravio celu porodicu. Kasno noću, nekoliko nedelja kasnije, sredinom aprila 1998. godine, Balaj se vratio, vodeći sa sobom oružane vojnike OVK, koji su bili pod njegovom komandom. Oni su ušli u dom porodice svedoka 4. Svedok 4 je čuo da vojnici ponavljaju više puta ime Toger. Balaj se majci svedoka 4 predstavio kao Toger. Porodici je rekao da svaka porodica mora da ima jednog vojnika u vojsci, zatim je oteo najstariju ćerku, sestru S. Otprilike 4 dana kasnije, Toger je nakratko vratio sestru S, a onda je ponovo odveo. Toger i sestra S u bili odeveni u crne uniforme specijalne jedinice OVK sa oznakama OVK. Sestra S je rekla da je boravila u staroj školi u Rzniću/Irznici, koja je tada korišćena kao baza OVK. Četvrta poseta toj kući

odigrala se početkom maja. Nedelju do dve kasnije, Toger je ostavio sestru S, koja je ponovo nosila crnu uniformu i rekla, kao što sam i opisao, u Rzniću/Irzniciq je bilo zatvor i Toger joj je naredio da tamo nekoga ubije, te je rekao da će je ubiti ako to odbije. Time je zapretio. Ona se bojala da iznese više detalja, jer se bojala da će joj Toger, tj. Balaj, naškoditi. Prema Togerovom naređenju, pešice je pošla nazad prema Rzniću. Kasnije, toga dana, Toger se vratio i pitao zašto ona kasni, zašto se još nije vratila. Svedok 4 je rekao Togeru da je ona već otišla. Porodica nju više nikad nije videla. Peta poseta dogodila se dve do tri nedelje kasnije, krajem maja 1998. godine. Svedok 4 je otišao u komandu u Ratišu/Ratishi da zatraži dozvolu da porodicu za putovanje. Dozvola mu nije bila data, ali nedugo nakon toga su Balaj i drugi vojnici OVK se vratili u porodičnu kuću, rekli majci da njoj nije dozvoljeno nikuda da oputuje, zbog toga što je njen suprug radio za srpske vlasti. Zapretio je da će je ubiti ako pokuša negde da ode. To nam daje direktne dokaze o namerama vezanim za progone, koje je Balaj imao. Ako to nije bilo dovoljno, došlo je do šeste posete, otprilike u junu 1998. godine, kada je Balaj doveo grupu naoružanih vojnika do te kuće, kasno jedne noći. Zatim je ispitivao majku o tome gde se nalazi najstariji sin i zatim je oteo. Odveo je i njena porodica je više nikada nije videla. Njeno telo je pronađeno kod kanala, u septembru. Balaj je došao i u sedmu posetu, kasno uveče, sredinom avgusta, nešto posle otmice majke. Balaj se vratio sa nekoliko naoružanih vojnika OVK i oni su provalili kroz vrata porodične kuće. Balaj je sestru N izvukao, ona je sestra svedoka 4. Nije joj bilo dozvoljeno ni da obuče cipele. Dakle, tako je izvukao kroz sobu i kroz provaljena ulazna vrata. Četiri ili pet dana kasnije, telo je pronađeno uz cestu, pet ili šest kilometara dalje od kuće. Njeno grlo je bilo prerezano, dakle bila je zaklana, imala je ranu od metka iz uva i nekoliko ubodnih rana po rukama, leđima i ramenima. Desna ruka je bila iznad njene glave, a leva ruka je zagrabila zemlju kao da je pokušala da ustane pre nego što je umrla. Na kožnoj jakni, koja je pronađena pored njenog tela, je bilo 50 do 60 uboda nožem. Njeno telo je njena porodica pokopala u blizini kuće, a zatim pobešla u strahu u selo jednog rođaka. Tužilaštvo je kasnije ekshumiralo to telo i autopsijom je utvrđeno da ima više rana iz vatrenog oružja, od kojih je došlo do njene smrti. Balaj i drugi su ubili tu ženu. Nema drugog objašnjenja, ni jednog drugog zaključka na osnovu dokaznog materijala. Na osnovu onog što ste čuli na suđenju, jedini je zaključak da je namera tog ubistva bila progon. Ono što je najjasniji dokaz o njegovom upletenosti u to je mesto i način na koji su pronađena tela. Telo majke R11 i sestre R12, kao što možete videti na fotografiji, na ekranu, pronađeni su uz zid kanala ispod tela Sanije Balaj, dakle tela R1. Glave su im jedna pored druge, a između je bila omča od bodljikave žice na kojoj se moglo videti i ljudska koža i tkivo, koje se već počelo raspadati. Zidovi kanala bili su izbušeni od metaka. Tela majke i sestre na sebi su imale teške povrede. Telo sestre S je imalo više fraktura koje se poklapaju sa ranama od vatrenog oružja. Majčino telo je imalo više fraktura koje se poklapaju sa ranama od vatrenog oružja. Bilo je metaka u njenoj kičmi i u vreći u kojoj je bilo telo. Sličnosti rana na telima, blizina, uzrok smrti, meci na majčinom telu i u vreći za telo, kao i rupe koje su meci ostavili na zidu, sve se to poklapa sa tim da je to bilo mesto smaknuća. Tragovi povreda i ova omča od žice, na kojoj je bilo crne duge kose, su takođe pokazatelji da je jedna ili obadve od žrtava bila mučena pre smaknuća. Takođe je bitno da su obe umrle pre nego što je telo Sanije Balaj bilo bačeno na njihove ostatke, da je to uradio Balaj ili neko ko je to za njega uradio sredinom avgusta. Dakle, sve se to poklapa sa hronologijom koju je naveo svedok. Časni Sude, Toger je Balaj. Što se tiče dokaznog materijala koji se tiče prepoznavanja, to se ne dá osporiti i izvan svake razumne sumnje pokazuje da je Balaj zapravo bio Toger. Svedok 4 je prepoznao Togera kao Balaja, na osnovu onih sedam poseta u kojima je Balaj bio u njihovoj porodičnoj kući. Toger, tj. Balaj se nimalo nije trudio da sakrije ko je kada je počinio te zločine, što je još jedan faktor koji

pokazuje kakav je on autoritet imao i kako je mislio da će biti nekažnjen. Nosio je stalno istu odeću, crnu uniformu specijalnih jedinica OVK, koje su nosili *Crni orlovi* i uvek je izgledao da je on taj koji komanduje drugim vojnicima. Balaj i drugi pripadnici OVK progonili su članove ove porodice zbog njihove veze i zamišljene saradnje sa srpskim vlastima. Sve te tri žrtve bile su civilne žrtve. Žrtve su sve ubijene iz vatrenog oružja, nakon što ih je Balaj oteo. Njihova tela i njihova priča nas vodi ka onom što se dogodilo Saniji Balaj. Ta mlada žena kojoj je u vreme smrti bilo 22 godine, u vreme smrti koja je bila brutalna i nepotrebna, ukazuje na direktnu vezu između Balaja i Haradinaja i drugih učesnika u zajedničkom zločinačkom poduhvatu vršenja progona. Dokazi pokazuju, a vi ste te dokaze čuli, dakle, pokazuju da je 12. avgusta 1998. godine, jedan vojni policajac OVK zarobio tu ženu na kontrolnom punktu u selu Barane/Baran, jer je njeno ime bilo na spisku Albanaca koje treba zaustaviti. Na ovoj slici sada vidimo gde se Barane/Baran nalazi u odnosu na druga mesta iz Optužnice. Ona je bila ispitivana u zgradi škole, u komandi vojne policije OVK u Baranu/Baran. Jedan od ispitivača islednika, Idriz Gashi, Galani, koga je kosovski sud proglasio krivim za njeno ubistvo, izveo je Saniju Balaj, rekavši da je pronašao imena srpskih policajaca u njenoj beleženici, te da se ona mora dalje odvesti u Glođane/Gllogjan radi ispitivanja. Galani i još jedan član vojne policije, Avni Krasniqi su je odvezli do Haradinajevе komande u Glođanima/Gllogjan, kako bi ona bila dalje ispitivanja. I Met i Avni Krasniqi bili su pripadnici vojne policije OVK u Baranu/Baran, pod komandom Hasana Gashija. Pretresno veće je čulo dokaze o tome kako je Haradinaj imenovao Galanija, ubicu, komandanta *Lugu i Drinit*. Avni Krasniqi, u svom iskazu rekao je da je to imenovanje značilo da se Galanija moralo slušati. Galani je takođe bio veoma blizak Metu Krasniqiju. Na putu prema Glođanu/Gllogjan, Galani je izveo Saniju Balaj iz vozila i ubio je tako što je pucao na nju pištoljem. Pretresno veće je čulo iskaz Avnija Krasniqija, koji je bio prisutan kada je Galani ubio ovu ženu. Nakon ubistva, koje je bilo veoma veoma teško sakriti i, kasnije tog dana, je Galani odveo Ibera i Avnija Krasniqija do tog mesta i naredio im da pokopaju telo. Dokazni predmet P925 na ekranu pokazuje mesto gde je došlo do ubistva i pokopa. To ubistvo je uskoro postalo nešto o čemu se dobro znalo u tom području. Nekoliko dana kasnije Haradinaj je lično otišao do kuće brata Sanije Balaj, Shabana, kako bi izrazio saučešće. Met Krasniqi je Haradinaju rekao da je Galani ubio Saniju Balaj, međutim, oko tri dana posle ubistva, Balaj, dakle, Toger je stigao u Barane/Baran crnim džipom, sa Galanijem, dakle ubicom u njemu i još dvojicom vojnika. Pretresno veće je čulo iskaze, uverljive iskaze o identitetu i ulozi Balaja u uklanjanju tela. Galani je naredio Avniju Krasniqiju da pomogne Balaju da premesti telo na jedno sigurnije mesto. Balaj je odveo Avnija i Ibera Krasniqija do Podrimlja/ Lugu i Isufit, mesta koje smo pokazali na onom slajdu malopre. Balaj je sačekao u džipu dok su ovi ekshumirali telo i stavili u zadnji deo džipa. Zatim je Balaj odveo Ibera i Avnija Krasniqija, a zatim je on, Balaj, otišao nekuda sa telom u vozilu. Telo je pronađeno u kanalu, u blizini tela Kemala Gashija i Zenuna Gashija. Zenun Gashi je bila osoba koju traži OVK. Balaj ili neko ko je delovao po njegovom nalogu je zacementirao taj koji je to telo odneo tamo. Nema drugog objašnjenja kako bi se moglo shvatiti kako to da se to telo nalazilo na telima drugih žrtava koje je Balaj oteo pre, nekoliko meseci ranije. Kao što sam ranije spomenuo, njeno telo, kao što se vidi na ovoj slici, dokaznom predmetu P418, dakle, nalazilo se povrhu tela majke i sestre svedoka 4, dakle tela R11 i R12, koji su zadnji put viđene u Balajevom zatvoru, pre nego što je Balaj pokupio telo Sanije Balaj. Kao osoba za koju se smatralo da je kolaboracionista, Sanija Balaj je bila uhapšena i zatim ubijena i sve to u skladu i u sprovođenju zajedničkog zločinačkog poduhvata. Kada se sve to pažljivo razmotri, sve ove okolnosti, dolazimo do neodoljivog zaključka da je Haradinaj sigurno bio povezan sa ubistvom zbog okolnosti koje su ranije opisane i zbog sistema progona koji je bio na snazi.

Ono što je najočitiije je njegov doprinos u prikriivanju tog brutalnog ubistva. Trećeg dana, nakon dobro poznatog ubistva, on je od Galanija, Meta Krasniqija, svog poverljivog zamenika u Baranu/Baran, Dina Krasniqi, dakle, saznao gde se nalazilo telo ove žene. Međutim, kada je razgovarao sa porodicom Sanije Balaj, njegova desna ruka, Balaj, Toger, je ekshumirao telo te žene i nosio ga do kanala. Jedino što se iz toga može zaključiti je, da je Haradinaj naredio ili, barem, odobrio uklanjanje tog tela. To da je Balaj odneo to telo do kanala, u to vreme nije bila nikakva tajna. Haradinaj je izneo tvrdnju da on nije bio odgovoran za istragu tog ubistva, jer do njega nije došlo u njegovoj zoni, te da on nije imao niti zatvora niti sudnice, a da je osumnjičeni, čini se, otišao iz zone. Molimo vas, i tražimo od vas, da u potpunosti odbacite ovakvu argumentaciju, jer je ona potpuno nepouzdana. Haradinaj je bio najmoćnija osoba u toj zoni. Idriz Gashi, Galani, je bio osoba koju je on imenovao na dužnost. Met i Avni Krasniqi su slušali naređenja Dina Krasniqija i Haradinaja, prema, barem *de facto*, paralelnoj komandnoj strukturi u Baranu/Baran. Jedini mogući razlog za premeštanje tela Sanije Balaj do kanala, o kojem je govorio kao sigurnijem mestu, je bio da se prikrije to ubistvo od strane pripadnika OVK. To nije nikakva podudarnost, to je samo još jedno delo u obrascu progona i ubistava u kojima su žrtve bile osobe za koje se smatralo da su kolaboracionisti. A sada prelazimo na ulogu Lahija Brahimaja u zajedničkom zločinačkom poduhvatu. Brahimaj je bio iza, samo iza Haradinaja, po svom prestižu i ovlašćenjima u zoni OVK Dukadžin/Dukagjini . On je bio komandant strateškog uporišta OVK Jablanica/Jabllanicë. Kao što je pokazano dokaznim materijalom, to je prvo selo u zoni Dukadžin/Dukagjini u kojem su se nalazile znatnije snage OVK. Brahimaj je takođe imao i centralnu ulogu u uspostavljanju baze OVK u Glođanu/Gllogjan. On je bio pripadnik Glavnog štaba OVK, bio je finansijski direktor tog tela. On je predstavljao vezu između Glavnog štaba i zone Dukadžin/Dukagjini . On je Haradinajev ujak i važna i poštovana ličnost OVK u zoni. Pre sukoba u Glođanu/Gllogjan, između OVK i srpskih snaga, 24. marta, Pjeter Shala, osoba koje su se bojali, i Idriz Balaj, su delovali iz Jablanice/Jabllanicë, gde je bio smešten i Brahimaj. 30. marta 1998. godine, Jablanica/Jabllanicë je imala otprilike 200 naoružanih i obučanih pripadnika OVK, pod komandom Brahimaja i bila je utvrđeno mesto. Brahimaj je, prema dokazima, bio bliski saradnik Haradinaja i doprinosio organizovanju i jačanju OVK u zoni Dukadžin/Dukagjini . Njihova je povezanost bila takva da su, nakon što su se snage OVK, Haradinaja, povukle iz Glođana/Gllogjan, 24. marta, da su tada otišli u Jablanicu/Jabllanicë. Haradinaj, koji je tokom napada bio ranjen, se sklonio u Brahimajevoj kući. Jablanica/Jabllanicë je, poput Glođana/Gllogjan, strateški bila locirana u glavnom koridoru OVK za uvoz oružja, opreme i vojnika iz Albanije. Haradinaj i Brahimaj, koordinirali su to naoružavanje i pokret velikih grupa vojnika OVK, između Albanije i Jablanice/Jabllanicë, a sam Brahimaj vodio je grupe preko granice po oružje. 23. juna Brahimaj je postao Haradinajev zamenik, iako je nekoliko nedelja kasnije smenjen, zbog toga što je, po svemu sudeći, otišao bez dopuštenja iz zone. Brahimaj je putem svog ličnog autoriteta u javnosti zagovarao progon onih za koje se sumnja da su kolaboranti ili protivnici OVK. Na primer, progon seljana iz Grabanice/Grabanicë, koji su podržavali LDK. Oni su postali traženi od strane OVK, kao rezultat toga što je Brahimaj u javnosti izneo optužbe protiv njih. Krajem maja 1998. godine, Brahimaj i Alush Alushi, jedan drugi komandant OVK, sreli su i suočili se sa većim brojem seljana Grabanice/Grabanicë u Glođanu/Gllogjan i Peći/Pejë, koji su bežali iz svojih sela kako bi pobjegli srpskim snagama. Brahimaj je seljanima u Glođanu/Gllogjan naredio da ne pomognu toj grupi. Umesto toga rekao je da ih predaju Štabu OVK. Pjeter Shala i druga dva pripadnika OVK, oteli su dvojicu od njih, Fadila Fazliju i Nasera Liku u Zabelju/ Zhabel, pretukli ih i optužili ih da su izdajice i silom ih odveli u Jablanicu/Jabllanicë. Brahimaj je tada zapovedao zatočeničkim centrom OVK u Jablanici/Jabllanicë. Ta je kasarna

tamo uspostavljena najkasnije u martu 1998. godine. Dokazni predmet P357, koji sada vidite na ekranu, pokazuje zatočenički centar lociran u kasarni OVK. To je sa desne strane ove slike, odnosno sa leve strane kad se ulazi na to mesto. Svrha tog zatočeničkog centra bila je sprovođenje zajedničke zločinačke namere, zarobljavanjem, mučenjem i ubistvom onih za koje se smatralo da su kolaboranti ili protivnici OVK. Ne postoje nikakvi dokazi da je ovaj zatvor korišćen za bilo koju drugu svrhu. Brahimaj je, time što je uspostavio i upravljao ovim zatvorom, kao i lično, počinio nasilna dela protiv onih za koje se smatralo da su protivnici OVK, kao i ohrabrivao i druge pripadnike OVK da to čine. Brahimaj je podržao zajedničku zločinačku nameru. Za sve zatvorenike za koje se zna da su tamo bili zarobljeni tokom perioda Optužnice, tvrdilo se da su navodni kolaboranti ili su zarobljeni zbog svoje nacionalnosti ili zato što se smatralo da su protivnici OVK. Brahimaj je, kao komandant OVK za Jablanicu/Jabllanicë, imao sveukupnu komandu nad kasarnom i zatočeničkim centrom i kontrolisao je zarobljavanje, puštanje i postupanje sa zatvorenicima u Jablanici/Jabllanicë. On je gotovo stalno bio prisutan u zatočeničkom centru. On je u toj meri bio tamo prisutan da je u tom zatočeničkom centru imao i svoju vlastitu sobu, odmah od jedne zatvorske ćelije. Stražili su ga zvali komandant. Njegovo je dopuštenje bilo potrebno da bi se zatvorenici mogli pustiti na slobodu. Već ste čuli iskaze o tome kako je on kontrolisao pristup civila kasarni. Imao je neograničenu kontrolu nad sudbinom svojih zatvorenika. Imao je mogućnost da bira ljude koji će biti zatvoreni i pretučeni. Imao je ovlašćenje da izvede zatvorenike iz ćelija na saslušanje ili premlaćivanje i ovlašćenje da drugim vojnicima OVK naredi da tuku zatvorenike. OVK je u Jablanici/Jabllanicë, sa srpskim i crnogorskim zatvorenicima, koji su bili apsolutni i automatski neprijatelji OVK, postupao sa posebnom brutalnošću. Svedok 6 i jedan kosovski Albanac civil i Nenad Remištar u isto su vreme oteći od strane OVK. I na početku su bili zatvoreni i tučeni u kasarni. Svedok broj 6 je na kraju pušten, nakon više nedelja zlostavljanja. Remištara su odveli i ubili, nakon samo 24 časa od zarobljavanja. Tokom tri dana, trojica Crnogoraca i jedan Bosanac, takođe su bili zatvoreni. Tukli su ih palicama za bejzbol i boli noževima sve dok nisu bili sasvim krvavi i pljuvali krv. Tada su i oni odvedeni i nikada više nisu viđeni. Brahimaj je direktno ohrabrivao dela zlostavljanja kod svojih potčinjenih i lično iznosio navode o tome da su zatvorenici kolaboranti. Kad je izneo jedan takav navod protiv svedoka broj 3, Brahimaj je svedoku broju 3 dao revolver i rekao mu da se ubije, zato jer sam Brahimaj nije želeo da prlja svoje ruke njegovom krvlju. Brahimaj je aktivno tražio i kaznio svedoka 3, nakon što je on na početku pobjegao iz zatvora. Taj je zatvor bio ozloglaščen. Rođaci svedoka 6 saznali su da je svedok 6 zarobljen u Jablanici/Jabllanicë, od lokalnih seljana. Jedan njegov rođak tamo je išao svakog dana i stražari bi mu rekli šta se dešava sa svedokom 6. Srpska Državna bezbednosti i Vojska, takođe su znali o postojanju zatvora u Jablanici/Jabllanicë. Imali su informacije da su oteći Srbi, Romi i lojalni Albanci tamo zatvoreni. Ja sada to neću pokazati na ekranu, međutim, dokazni predmet P981 sadrži detalje toga šta je Državna bezbednost znala u to vreme. Brahimaj je te svoje aktivnosti sprovodio otvoreno, usred kasarne OVK prepune vojnika i drugih pripadnika OVK. Njegovo ponašanje pokazuje njegov potpuni pristanak i ohrabivanje opšte atmosfere nasilja i terora prema onima za koje se tvrdilo da su kolaboranti u zatočeničkom centru. Nenad Remištar, srpski civil, radio je kao saobraćajni policajac u Đakovici/Gjakovë. Bio je civil. On nije uzeo nikakvog aktivnog učešća u neprijateljstvima i nije bio pripadnik srpskih snaga. Poslednjeg dana kada ga je njegova porodica videla, 13. juna 1998. godine, otišao je od kuće na posao u plavom *Opel Kadetu*, u civilnoj odeći. Njegova porodica se zabrinula nakon što ništa o njemu nisu čuli nekoliko dana i nakon što su saznali da nije došao na posao. Krajem juna, neki kosovski Albanci rekli su njegovom ocu da je Nenad Remištar bio zatvoren zajedno sa jednim

Albancem, katolikom, u Jablanici/Jabllanicë . Upravo to se i dogodilo. Svedok 6, svedočio je na strani 5210 i rekao: „Hvala. Spominjete čoveka čije ste fotografije videli u *Opel Kadetu*, čoveka kojeg ste znali po imenu Nenad. Jeste li ga ikada videli? “ Odgovor: „Te noći bili smo u istoj sobi, obojicu su nas tukli i vezali užetom. Držali su nas vezane 24 časa, do sledećeg jutra. “ Pitanje: „Jeste li vlastitim očima videli kako Nenada tuku? “ Odgovor: „Da. Obojicu. “ Pitanje: „Da li znate ko je učestvovao u njegovom prelaćivanju? “ Odgovor: „Nazmi“, tj. Brahimaj, „sa grupom vojnika. To nisu bili uvek isti vojnici. Smenjivali bi se. Ostao je tamo 24 časa. “ I nešto niže: „U kakvom je stanju bio kad su došla dvojica vojnika i doveli ga? “ Odgovor: „Nije mogao da hoda. Obojica smo, zapravo, imali iste povrede. Obojicu su nas pretukli. Ta dvojica vojnika su ga odveli i ne znam šta su kasnije učinili sa njim. “ Pitanje: „Jeste li ikada videli ponovo Nenada? “ Odgovor: „Ne. “ Kad je reč o trojici Bosanaca i Crnogorcu, svedok 6 je, takođe, na strani 5277 izjavio da ih je video, otprilike, tri dana. Tukli su ih palicama za bezbol i boli noževima. Odeća im je bila puna krvi, 5277. Još jedan zatvorenik koji je bio zatvoren u Jablanici/Jabllanicë , bio je Pal Krasniqi. Njegov je leš pronađen na kanalu. Pal Krasniqi želeo je da stupi u OVK u Jablanici/Jabllanicë, međutim, OVK ga je optužila da špijunira za Srbe. Zarobili su ga, mučili i ubili. Svedok broj 6, svedočio je ga je poslednji put video u Jablanici/Jabllanicë. Ovde možete da vidite P334, to je fotografija Pala Krasniqija.

(Tužilaštvo se savetuje)

TUŽILAC RE: Na strani 5240 i 41 transkripta, svedok 6 je izjavio sledeće, kad su od njega zatražili da opiše u kakvom je stanju bio Krasniqi u Jablanici/Jabllanicë, kada ga je tamo poslednji put video. Pitanje: „U kakvom je stanju on bio? Opišite nam što je moguće detaljnije njegove fizičke sposobnosti tada? “ Odgovor: „Izgledao je kao osoba pre smrti. “ Pitanje: „Da li je na njemu bilo krvi? “ Odgovor: „Da. Na njemu je bilo krvi. Pljuvao je krv. Celo mu je telo bilo crno i modro zbog prelaćivanja i masnica. Sav je bio otekao. Ležao je na podu, ja bih mu doneo vode. Tako je izgledao. Nedelju dana nakon toga ja sam pušten odatle i više ne znam šta se sa njim dogodilo. “ Pitanje: „Jeste li ga ikada ponovo videli? “ Odgovor: „Ne. “ Razlog zbog koga ga on nikada više nije video je to što je Pal Krasniqi ubijen. Njegov leš R9 pronađen je kraj kanala, u grupi leševa izbušenih mecima. Obdukcija je otkrila frakture na rukama i nogama, koje su u potpunosti konzistentne sa iskazima o prelaćivanju. Uzrok smrtu su višestruke rane iz vatrenog oružja na glavi, torzu i gornjim udovima. Sve to indicira da je on najverovatnije odveden iz zatočeničkog centra u Jablanici/Jabllanicë do zida kanala i tamo pogubljen. Jedini zaključak, u ovim okolnostima, može biti da je on poslednji put viđen na rubu smrti u zatočeničkom centru OVK u Jablanici/Jabllanicë. Njegov je leš pronađen u masovnoj grobnici OVK, na teritoriji pod kontrolom OVK, što znači da je on ubijen od strane pripadnika OVK koji su delovali unutar zajedničkog zločinačkog poduhvata. Još jedna osoba za čije se ubistvo tereti u istoj toj tački je Skender Kuci. Čuli smo dokaze da je ovaj zatvorenik u zatočeničkom centru u Jablanici/Jabllanicë teško pretučen. Nije mogao ni da ustane ni da hoda po dvorištu. U jednom trenutku čak je mokrio u gaće. Svedok 6 svedočio je o tome da su Lahi Brahimaj i Nazmi Brahimaj bili prisutni prelaćivanjima i o tome kako su oni sudelovali u prelaćivanjima zatvorenika u zatočeničkom centru Jablanica/Jabllanicë. Zastaću ovde na trenutak. Da na brzinu prođemo kroz ove slajdove koji pokazuju otmicu Skendera Kucija, odvođenje u Jablanicu/Jabllanicë. Pal Krasniqi napušta Peć/Pejë da stupi u OVK u Jablanici/Jabllanicë. Svedok 3, uhapšen u Žabelju/ Zhabel, odveden u Jablanicu/Jabllanicë. Sva trojica tučeni su i mučeni u Jablanici/Jabllanicë. Svedok 3 je tada pobjegao. Skender

Kuci je umro od povreda i pokopan je u Jablanici/Jabllanicë. Na dokaznom predmetu P267 možete videti da je zakopan u šumi blizu zatočeničkog centra u Jablanici/Jabllanicë, koji je označen crvenom strelicom, a crni krug je sedište OVK u Jablanici/Jabllanicë. U septembru 1998. godine, posmrtni ostaci Pala Krasniqija otkriveni su kraj kanala. Njegovi se ostaci vide na fotografiji 667.

SUDIJA ORIE: Gospodine Re, pogledajte koliko je sati. Želeo bih da sada idemo na pauzu do 18 sati i mislim da onda imate još 20 minuta. Biću strog sa vremenom.

TUŽILAC RE: Meni to nije problem.

SUDIJA ORIE: A nakon toga će gospodin Emmerson ili jedan od vaših kolega započeti, kako biste popunili zadnjih 40 minuta danas.

ADVOKAT EMMERSON: U redu.

SUDIJA ORIE: Nastavljamo sa radom u 18.00 časova.

(pauza)

SUDIJA ORIE: Gospodine Re, ostalo vam je još 20 minuta na raspolaganju.

TUŽILAC RE: Hvala časi Sude. Molio bih da pogledamo poslednji slajd na ekranu. Pre pauze rekao sam da je u septembru 1998. godine, telo Pala Krasniqija pronađeno pored kanala. Na ovom slajdu se vidi da su pored pronađena tela R8, Velizar Stošić, zatim R8/1 Zdravko Radunović i u blizini telo R7, Salija Berishe, kao i telo R4, Zenuna Gashija. Ovaj poslednji je bio na spisku traženih lica OVK, dokazni predmet P667. Sada bih se osvrnuo na drugu tačku Optužnice, u kojem su civili, Kosovski Albanci, bili na spisku traženih lica OVK. Oni su kidnapovani, kidnapovali su ih pripadnici i OVK i završili su u kanalu. Takav je slučaj sa Nurijom i Istrefom Krasniqijem, 83. pasus u Optužnici, tačke Optužnice 21 i 22. Možete videti njihove fotografije u dokaznom predmetu P347 i P346. 1998. godine Istref je imao 60 godina, a Nuri je 56 ili 58. 12. jula 1998. godine, četiri naoružana vojnika OVK odveli su ih iz njihovog doma u Turjaku/Turjak, za njih se sumnjalo da su kolaboracionisti, da saraduju sa Srbima. Kružile su glasine po Turjaku/Turjak da su oni „sinovi Bosanaca i kolaboracionisti sa Srbima“. Kraj citata. Otprilike, 10. jula, komandant OVK Rustem Tetaj, zajedno sa naoružanim vojnicima OVK, pristigao je u njihovu kuću u dva crna džipa. Tetaj se predstavio kao zamenik Ramusha Haradinaja. Dva dana kasnije, na sastanku komande doline Barane/Baran, a koji je održan u kući komandanta, Haradinaj je imenovao Dina Krasniqija i prosledio jedan spisak ljudi koje su tražili Din Krasniqi i OVK. Ovaj spisak se sada vidi na ekranu i na njemu se vide dve žene, kolaboracionisti, iz Turjaka/Turjak. Dokazni materijal je pokazao da jedna od njih mora biti Nuri je, s obzirom na okolnosti usled kojih je njeno ime dospelo na ovaj spisak. Tu se pominje njen sin, kojem je ispaljen metak u vrat, a Din Krasniqi je bio lekar... i on ga je lečio zbog ovih rana. Svedok 17 je izjavio da je postojanje kolaboracionista bilo dobro poznato ljudima koji su se okupili na ovom sastanku. Istog popodneva, kada je održan taj sastanak i kada je ta lista prosleđena, dva Krasniqija su se vratila kući. Komandant OVK, Tetaj, i vojnici OVK došli su i odveli još jednu osobu, Smajla

Gashija iz Turjaka/Turjak, u Haradinajev štab, u Glođanu/Gllogjan, radi ispitivanja. Otprilike oko ponoći, Tetaj je vratio Gashija zajedno sa vojnicima OVK, kako bi im ovaj pokazao gde se nalazi kuća Krasniqijevih. Ovi vojnici OVK su tada Istrefa u Nurije Krasniqi ubacili u crni džip, govoreći da ih vode u Glođane/Gllogjan i to po Tetajevem naređenju. Kružile su glasine o njihovoj otmici i ubistvu. Tahir Zemaj, komandant FARK-a, oružanih snaga Republike Kosovo, imenovao je Fadira Nimonaja kako bi sproveo istragu o njihovom nestanku. Došlo se do zaključka da je Tetaj, odnosno OVK, oteo ovaj par i da je Tetaj igrao ključnu ulogu u ovom događaju. 15. jula Din Krasniqi je rekao jednom svom rođaku da je on, Krasniqi, bio u štabu OVK u Glođanu/Gllogjan i da mu je rečeno da su ovi tamo ispitivani a potom pušteni na slobodu. Beleške koje se Selca zvanično vodio u isto vreme ovo potvrđuju. To ćemo videti na ekranu za koji trenutak. Tu piše da je Imer, odnosno Istref Krasniqi, odveden iz sela Turjake/Turjak zbog saslušanja a u pogledu njegove saradnje sa srpskom policijom u nekoliko drugih slučajeva. Šta se dogodilo sa ovim parom nakon što su ih oteli vojnici OVK? Znamo da je ime jednog od njih bilo na spisku OVK, a drugi je tamo odveden zbog toga što se smatralo da su kolaboracionisti. Njihova tela R14 i R15 pronađena su 12. septembra u blizini kanala. Njihova tela su se nalazila u jednoj rupi prekrivenoj šljunkom, u blizini ostalih leševa. Na oba leša su bile primetne rane iz vatrenog oružja i to višestruke rane. Upravo su ove rane iz vatrenog oružja dovele do smrti. Njihova tela nalazila su se ispod mesta gde su se videli tragovi metaka u zidu, a to je saglasno sa pogubljenjem na tom konkretnom mestu kao uzrokom smrti. Ovaj par je bio optužen za saradnju. Njihovo ime se nalazilo na spisku traženih lica OVK, što je potvrdila i komanda OVK za dolinu Barane/Baran. Vojnici OVK odveli su ih u Haradinajev štab u Glođanu/Gllogjan, u skladu sa naređenjima koje je izdao njegov zamenik. Njihova pogubljena tela pronađena su pored ostalih žrtava OVK. Časni Sude, jedini zaključak koji se može izvući, na osnovu ovakvog dokaznog materijala, jeste taj da su oni bili ubijeni, da su ih ubili pripadnici OVK u skladu sa udruženim zločinačkim poduhvatom. Kao što možete da vidite na osnovu ovog slajda, njihovi ostaci takođe su pronađeni u blizini tela R10, Vukosave Marković, starije srpske sestre u aprilu 1998. godine na teritoriji Ratiša/Ratishi i Glođana/Gllogjan, koja je bila pod kontrolom OVK.

(Tužilaštvo se savetuje)

TUŽILAC RE: Još jedan primer koji se može navesti jeste smrt Zenuna Gashija i Misina Berishe. Za ove, optuženi se terete u tačkama 19 i 20 Optužnice. Zenun Gashi je bio policajac u penziji. Njegova porodica je strahovala da će zbog svoje saradnje sa Srbima on postati meta OVK, a sa Srbima je saradivao kao pripadnik policije. Događaji koji su se potom odigrali potvrdili se da su ove strepnje bile u potpunosti opravdane. Otprilike 1. avgusta 1998. godine, pripadnici vojne policije OVK oteli su Zenuna Gashija iz njegovog doma i odveli su ga do Meta Krasniqija u štab OVK u Baranima/Baran, a u skladu sa naređenjima Fatona Mehmetaja. Kao što se sećate, Faton Mehmetaja je na taj položaj postavio Haradinaj. Kao što možete da vidite na slajdu, koji se upravo sada nalazi pred vama, ime Zenuna Gashija nalazi se na spisku kolaboracionista koji je bio prosleđen na sastanku koji je održan 12. jula. Na tom spisku se takođe nalazilo i ime njegovog sina. Takođe, pod brojem 9 možete da vidite ime Misina Berishe, čoveka Romske nacionalnosti iz Glođana/Gllogjan. Dva meseca kasnije, leševi Misina Berishe, njegovog sina i Zenuna Gashija pronađeni su zajedno duž zida kanala. Misin Berisha je bio civil i pristalica Ibrahima Rugove, dakle opozicije, i on je živio sa svojim sinovima. Okolnosti pod kojima je on umro, odnosno izgubio život, posredni dokazi, zapravo, samo potkrepljuju neposredne dokaze koji već postoje o njegovoj otmici i

zlostavljanju od strane pripadnika OVK. Komandant OVK za Barane/Baran , Din Krasniqi, rekao je svedoku 17 da je Faton Mehmetaj naredio da Zenun Gashi bude transportovan u Glođane/Gllogjan . To je, naravno, mesto gde su Mehmetaj i Haradinaj delili kancelariju. Din Krasniqi je rekao da će Zenun Gashi biti ubijen, da će ga ubiti tajna policija OVK ukoliko ga tamo odvedu. Svedok 17 je radio na tome da Gashi bude oslobođen, rečeno mu je da jeste pušten na slobodu. Din Krasniqi je rekao da će Gashi biti „likvidiran“ ukoliko bude ponovo uhapšen. I upravo je to ono što se dogodilo u skladu sa onim obrascem pogubljenja neprijatelja OVK, kakav je u to vreme postojao. Kada je svedok 17 tražio od Dina Krasniqija da ga ponovo puste na slobodu, Din Krasniqi je potvrdio svedoku 17, pokretom preko grla, sa jedne na drugu stranu, da je Zenun Gashi već mrtav, a forenzički dokazi kojima raspolažemo to potvrđuju. Još jedna žrtva je Said Noći, čije je telo pronađeno pored kanala. On je bio iz mesta Dujak/Dujakë. Poslednji put je viđen na kontrolnom punktu OVK, u blizini Junika/Junik, u julu. Njegovo telo je u delovima pronađeno u blizini jednog oštrog nagiba koji se nalazio na oko 650 metara nizvodno u odnosu na kanal. Pronađen je u blizini tela R22 i R23, a oba ta tela su nestala u junu ili julu 1998. godine. U pitanju su leševi Jusufa Hoxhe, za koga se smatralo da je policijski dostavljač. Dokazi su pokazali da je ovaj napad protiv civila bio široko rasprostranjen. Unutar zone koju je kontrolisala Haradinajeva OVK sve žrtve su pronađene u okviru geografski veoma ograničenog područja. Jedan slajd koji smo podelili unapred pokazuje da je tokom perioda od 6 meseci postojao sistematski napad na onim mestima gde su pronađeni leševi duž kanala. I, način na koji su oni raspoređeni, takođe je sistematski. Ukoliko pogledate slajdove koji se sada vide na ekranu, oni su podeljeni po različitim bojama. Prva boja predstavlja pripadnike srpske nacionalnosti, kao i crnogorske, i možete da vidite gde su nestali tokom perioda na koji se odnosi Optužnica. Sledeći slajd se odnosi na žrtve romske nacionalnosti, kao i egipatske. To je zelene boje. Treći slajd se odnosi na žrtve koji su bili katolici. Četvrti slajd obuhvata one žrtve za koje se smatra da su bili kolaboracionisti, da su se sprotstavljali OVK. Imena svih žrtava u Optužnici se navode na ovim slajdovima. Kada ih pogledate zajedno i vidite kuda vode ove tačkice, gde se nalaze Glođani/Gllogjan, gde Jablanica/Jabllanicë, gde se nalazi kanal, možete da vidite koliko je sistematski i rasprostranjen bio ovaj napad tokom datog vremenskog perioda. Haradinaj, Balaj, Brahimaj, kao i ostali, udruženo su učestvovali u kampanji zastrašivanja i progona civila. Oni su uspeali u svom cilju da očiste Srbe iz područja Dukadin/Dukagjini i da zastraše ostale da im se potčine. Ukoliko pogledate kanal i žrtve koje su tamo pronađene, ukoliko to pogledate prikazano ovde na slajdu, vidi se odakle su žrtve bile. Možemo na brzinu pregledati ove slajdove, a ukoliko pogledate poslednji slajd, vidimo tačno gde su pronađeni leševi ovih lica između marta i avgusta 1998. godine. Pretresno veće je čulo neposredne dokaze u vezi sa tim da je svaki optuženi počinio krivična dela za koja se tereti u Optužnici. Ta krivična dela obuhvataju silovanje, mučenje i okrutno postupanje. Dokazi o njihovoj ličnoj umešanosti u određene zločine, kada se iskombinuju sa organizovanom prirodom OVK, u kontekstu stepena ovih zločina koji su počinjeni na geografski malom području, pokazuju da su oni učestvovali u udruženom zločinačkom poduhvatu. Po našem mišljenju, postoje obimni dokazi protiv svih njih. Optuženi koji su učestvovali u udruženom zločinačkom poduhvatu oduzeli su živote najmanje 40 žrtava. Drugim su uništili živote, u pitanju su porodice preminulih, žrtve mučenja, silovanja, okrutnog postupanja i drugih zločina. Tužilaštvo je optužilo samo trojicu učesnika u ovom udruženom zločinačkom poduhvatu. Ostali, uključujući, Haradinajevog brata Dauta, i Brahimajevog brata Nazmija, nisu optuženi. Međutim, važno je da se Pretresno veće osvrne na završni podnesak i da zastane i da razmotri postojeće dokaze, šta su dokazi pokazali u vezi sa njihovim postupanjem. Naime, u vezi sa centralnom ulogom koju je Nazmi Brahimaj odigrao u progonima u zatočeničkom centru

Jablanica/Jabllanicë , zatim u premlaćivanju svedoka 6, palicom za bejzbol, tako da je lice žrtve bilo oteklo i da je izgubio svest. Mislim tu takođe i na smrt Envera Kucija i na umešanost Haradinaja u zarobljavanju i mučenju braće Stojanović u aprilu 1998. godine. Postupci ovih lica i drugih opisani su u pasusima 285. do 335. završnog podneska. Časni Sude, svaki od optuženih je imao sastavnu ulogu u zajedničkoj zločinačkoj nameri unutar udruženog zločinačkog poduhvata. Haradinaj je bio sveukupni komandant onih kojih su počinili zločine. Balaj je bio komandant *Crnih orlova*. Brahimaj je upravljao zatočeničkim centrom u Jablanici/Jabllanicë . Postupci optuženih bili su brutalni. Oni su postupali u skladu sa zajedničkom zločinačkom namerom da progone. Njihove žrtve su bile mete i predmet napada, zbog njihove nacionalne pripadnosti, političkih ubeđenja ili veroispovesti. Ali, tragedija ovih događaja, uništenih života lica koja su ostala bez domova ili bez voljenih, jeste da su ovi napadi bili nepotrebni. Postariji Srbi, koji su zaostali u Ratišu/Ratishi i Dašinovcu/Dashinovec, nisu predstavljali pretnju političkim ili vojnim ciljevima OVK. Nije bilo nikakve potrebe da se oni pobiju, ali njihovo prisustvo je vređalo one koji su učestvovali u zajedničkoj zločinačkoj nameri. Nije bilo nikakve potrebe da se zarobe i muče susedi Haradinajevе porodice. Porodica svedoka broj 4 nije predstavljala nikakvu pretnju, niti vojni niti politički. Kao i u bilo kojoj situaciji, kada manjina ima političku vlast, politički cilj OVK je bila politička borba bez prisustva ostalih političkih stranaka. Tužilaštvo je na svaki način dokazalo izvan razumne sumnje da su progoni bili tragično nepotrebni i ovi zločini, ovih 40 ubistava i mnogi drugi zločini su dokazani i na odgovarajući način oni zaslužuju ozbiljnu kaznu. Tužilaštvo je dokazalo učestvovanje svakog optuženog van razumne sumnje, u datim okolnostima. Pošto je Tužilaštvo izvelo dokaze koje je nameravalo i s obzirom na učestvovanje optuženih, Pretresno veće treba da izrekne presudu od 25 godina zatvora za svakog od optuženih, Ramusha Haradinaja, Idriza Balaja i Lahija Brahimaja.

(Pretresno veće se savetuje)

SUDIJA ORIE: Hvala vam gospodine Re. Gospodine Emmerson, da li ste spremni?

ADVOKAT EMMERSON: Da.

SUDIJA ORIE: Vi ćete biti prvi branilac koji će održati završnu reč.

ADVOKAT EMMERSON: Tako smo planirali.

SUDIJA ORIE: Znate kako je raspodeljeno vreme?

ADVOKAT EMMERSON: Znam.

SUDIJA ORIE: Izvolite.

ADVOKAT EMMERSON: U početku svog govora, danas posle podne, gospodin Re je kritikovao Odbranu gospodina Haradinaja i to zbog toga što smo apelovali na Pretresno veće da dokazni materijal pregleda tačku po tačku i to detaljno i pažljivo. Rekao je da Pretresno veće mora da sagleda totalitet dokaznog materijala, a ne da se bavi nedostacima dokaza vezanih za pojedinačne tačke. U suštini, rekao je da je celina više nego zbir delova. On je u pravu kada je reč bar o jednoj stvari. U pravu je utoliko što je identifikovao razliku u pristupu između Tužilaštva i Odbrane. Mi tvrdimo da, tek nakon što Pretresno veće utvrdi koji se

nalazi o činjenicama mogu primereno ustanoviti na temelju izvedenog dokaznog materijala za svaku od tačaka, da se tek tada može udaljiti i pogledati kakva je opšta slika. Naravno da te tačke treba sagledati u kontekstu. Međutim, ovaj pristup sa širokim zamasima koje je Tužilaštvo jednostavno primorano da zagovara, po našem mišljenju, nije zamena za metodičku procenu dokaznog materijala. Nakon što se dokazni materijal pregleda kritički, metodički, postaje jasno da je celo zdanje zaključaka koje je Tužilaštvo sa toliko napora probalo da sastavi, da se sve to, zapravo oslanja na staklene noge. Pri kraju svog završnog govora, gospodin Re je izneo jednu iznenađujuću tvrdnju pred Pretresno veće. Naime, da je Tužilaštvo dokazalo lično sudelovanje svakog od optuženih u tačkama za koje se terete u Optužnici i to izvan razumne sumnje. Optužnica sadrži pet parova tačaka, prema kojima je gospodin Haradinaj lično počinio, podstakao, pomagao ili podržavao počinjene zločine za koje se tereti. Kao što gospodin Re zna, dok se suđenje odvijalo, svaka od tih njegovih tvrdnji jednostavno je jedna po jedna otpadala. Tužilaštvo nije izvelo nikakve pouzdane dokaze o ličnom sudelovanju Ramusha Haradinaja u vezi ni sa jednom od tačaka po kojima se tereti Ramush Haradinaj u ovoj Optužnici. U svom završnom govoru, Tužilaštvo nekako blago naznačava kako bi Pretresno veće moglo da zaključi da je gospodin Haradinaj ipak bio prisutan tokom navodnog zlostavljanja svedoka 38, što su tačke i 1 i 2 Optužnice, ali ta njihova argumentacija nije sa puno entuzijazma bila izvedena niti je u završnom govoru gospodina Rea bila uopšte pomenuta. Razlog za to je očigledan. Dokazni materijal vezan za identifikaciju teško da je mogao da bude nepouzdaniji, a postoje ozbiljni temelji da se u pitanje dovede verodostojnost svedoka 38 i njegovog iskaza. Njena identifikacija je zasnovana na tome što je videla jednog čoveka sa udaljenosti od 30 metara iz profila, u vreme kada je bila pod traumom, a pogled joj je bio zaklonjen drvećem i granjem. Tvrdi da je prepoznala gospodina Haradinaja nekoliko meseci kasnije, kada ga je videla na televiziji, ali 7 i po godina o tome nikome nije govorila, iako je detaljnu izjavu dala MUP-u još 2002. godine. Njena identifikacija nije dobila potvrdu od strane svedoka 58, a njen iskaz u mnogim važnim elementima, je bio različit ili nekonzistentan sa njenim ranijim izjavama. Nema nikakvih temelja na kojima Pretresno veće može sa sigurnošću da zaključi da, čovek koga ona tvrdi da je videla, da je to stvarno bio Ramush Haradinaj. Zbog razloga kojima ćemo se kasnije detaljnije baviti, mi tvrdimo da isto vredi za navode da gospodin Haradinaj jeste bio prisutan i stajao pored onih koji su napadali braću Stojanovića i Veselina Stijovića. Dokaz koji se tiče prepoznavanja prisutnih osoba koje se nalaze u tačkama 3 i 4 je i te kako nepouzdan i to se može pokazati po bilo kakvom objektivnom standardu, što ću ja i napraviti, a i pozabaviću se time detaljnije kada za to dođe vreme. Ali, što se tiče ostalih tačaka, Tužilaštvo se zapravo povuklo, bilo zbog toga što je dokazni materijal bio ili, jednostavno nepouzdan, ili zbog toga što nisu izveli nikakav dokazni materijal. Dakle, početna tačka za svaku analizu tvrdnji koje je Tužilaštvo iznelo protiv Ramusha Haradinaja, mora biti sledeće: Nema pouzdanih dokaza o njegovom ličnom učešću u i jednom od zločina za koji se tereti. Argumentacija Tužilaštva protiv gospodina Haradinaja, oslanja se, i to isključivo na tvrdnjama da je on bio učesnik zajedničkog zločinačkog poduhvata i to isključivo, na posrednim dokazima. Tokom svog govora, ja ću se tim tvrdnjama baviti u tri grupe elemenata. Prvo ću se baviti tvrdnjama da je on bio učesnik zajedničkog zločinačkog poduhvata vršenja progona srpskih civila. Ukratko, mi tvrdimo da dokazni materijal ne dokazuje postojanje nekog takvog sporazuma, niti da postoje pouzdani dokazi da je gospodin Haradinaj odobrio bilo izričito ili posredno, ili se slagao sa bilo kojim od krivičnih dela koji su navedeni u Optužnici. U drugom delu moje argumentacije govoriću o tvrdnjama da je gospodin Haradinaj učestvovao u politici zlostavljanja i smaknuća osoba za koje se smatralo da su kolaboracionisti i protivnici. Mi tvrdimo da njegovi postupci, njegove intervencije ukazuju baš na nešto suprotno. I, kao

zadnje, pozabaviću se argumentima Tužilaštva, koje se tiču pronalaska tela u lokaciji Radonjičkog/Radoniq jezera i kanala tog jezera, te zaključcima koji se iz toga mogu izvući. Gospodin Re je to stavio kao centralnu tačku svoje argumentacije, tako da ću se i time pozabaviti detaljno. Ali, u jednoj ili dve rečenice, reći ću da mi tvrdimo da je Tužilaštvo u potpunosti propustilo da dokaže tvrdnju da je to mesto, gde je OVK vršio smaknuća ili da je to bilo mesto gde su ostavljali tela na teritoriji koju isključivo kontrolisao OVK. Mi smatramo i tvrdimo da postoje ozbiljna pitanja za vezana za integritet same istrage koja je vršena i kada se pregleda sav dokazni materijal vezan za svaku od osoba, onda vidimo da je argumentacija Tužilaštva i njihova teza, nešto što potpuno propada. Ono što je najbitnije je da nema nikakvih dokaza koja vezuju gospodina Haradinaja sa bilo kojom od ovih smrti. Pre nego što dalje razradim svoju argumentaciju, želim početi od toga što ću reći nekoliko reči o konceptu rukovodstva, u kontekstu pojave OVK na zapadnom Kosovu 1998. godine. Mislim da bilo fer reći da je gospodin Re prihvatio kako se srž teze Tužilaštva kojom tereti gospodina Haradinaja, zapravo zasnovan na jednoj tvrdnji, a to je da je on bio istaknut, harizmatičan komandant, te da se iz toga mora zaključiti da je on ovlastio da se izvrše zločini koji su navedeni u Optužnici. Mi tvrdimo da je to ono što je netačno, a nalazi se u srži argumentacije Tužilaštva. Dokazi pokazuju da je OVK proizašla kao jedan pokret u zoni Dukadīn/Dukagjini, tokom jednog dužeg vremenskog perioda, bez bilo kakve formalne strukture konvencionalne vojske. Kontekst događaja navedenih u Optužnici su, naravno, niz razornih napada srpskih snaga na mesta Likošane/Likoshan i Prekazu/Prekazi . Dokazi jasno pokazuju strašan strah i nesigurnost koje je osećalo civilno albansko stanovništvo. Nakon napada na Glođane/Gllogjan, od 24. marta, a u kontekstu jačanja srpskih snaga u tom području, koje su se spremale da u bilo kom momentu izvrše udar uz potencijalno razorne posledice za civile, sve je više i više sela počelo da organizuje svoje tanke linije odbrane. Neki su sebe nazivali OVK, drugi su sebe nazivali teritorijalnom odbranom ili seoskom odbranom. Međutim, među njima nije bilo vojnika. To su bili ljudi koji su tokom dana obrađivali polja ili radili u radnjama, a noću se borili. To su sve bili neplaćeni dobrovoljci. Nije postojala centralna komanda, nije postojao postupak regrutovanja ili biranja ljudstva, niti je bilo bilo kakvih efektivnih načina sprovođenja vojne discipline. Radilo se o pokretu zastrašenih albanskih civila koji je proizašao iz postojećih seoskih struktura i lojalnosti. Odbrana ne osporava da je gospodin Haradinaj u svojim nastojanjima, zajedno sa drugima, pokušao da koordinira ove autonomne grupe u neku vrstu kohezivne borbene sile. Jasno je da je on za pokret otpora postao rukovodeća osoba, na koga su se ugledali nakon što srpske snage nisu uspele da eliminišu porodicu Haradinaj 24. marta, ali realne okolnosti njegovog rukovodećeg položaja nikako se ne mogu uporediti sa položajem konvencionalnog vojnog komandanta i zbog toga su mnogi od svedoka upravo govorili o horizontalnoj, a ne vertikalnoj strukturi organizacije. Kada je prvi put pokušano da se koordiniraju ove autonomne seoske organizacije pod jednu zajedničku komandu, 26. maja, Ramush Haradinaj je, zapravo, bio jedva nešto više od istaknutog seoskog komandanta koji je imao dobru reputaciju borca, osobe iza koje su drugi bili spremni da se okupe. Rukovodioci ovog pokreta koji je nastajao, poslužili su se terminologijom konvencionalne vojske, kako bi podstakli koheziju i podigli moral. Ljudi su dobijali titule, zvanja, činove i dogovarane su strukture koje su, zapravo, imale samo prolazne sličnosti sa realnostima na terenu. Optužnica se sastoji od celog niza nepovezvanih zločina, koji su se, prema navodima, odigrali na raznim mestima u području pokrivenim Optužnicom i u raznim trenucima pokrivenima Optužnicom. U većini slučajeva, počinioci nisu identifikovani. Zločini koji se navode, po našem mišljenju, ne sklapaju se u neki jasan obrazac ili sistem koji bi se mogao nazvati zajedničkim zločinačkim poduhvatom. A Tužilaštvo tvrdi, da samo zbog toga što je on vremenom postao vođa OVK u

regionu Dukađin/Dukagjini, da zbog toga mora biti da je gospodin Haradinaj i ovlastio ili opravdao i odobravao počinjene tih zločina, što je po našem mišljenju, i nelogično i nedоследно sa dokaznim materijalom. Jednako je potkrepljena tvrdnja da je gospodina Haradinaj tražio i pokušavao da isključi i zatim podredi FARK i to iz razloga, na neki način, povezanih za zajedničkim zločinačkim poduhvatom, koji je naveden u Optužnici. Dokazi pokazuju da, nakon neočekivanog dolaska snaga FARK-a u zonu Dukađin/Dukagjini, je došlo do celog niza sastanaka, tokom kojih su se dve strane izjasnile o svojim legitimnim razlikama u stavovima o tome kako bi trebalo rasporediti oficire FARK-a. Ni jedna od strana nije želela da odstupi. Međutim, svedok 17, koji je sudelovao u tim sastancima, rekao je da je gospodin Haradinaj bio kontrolisana osoba, koja se uredno ponašala celo vreme i da je njegov pristup diskusiji bio u celini „konstruktivan i umeren“. To su njegove reči. Nešto nam govori o načinu na koji Tužilaštvo predočava svoju tezu, to što je gospodin Re odlučio da ne skrene vašu pažnju na reči svedoka 17, koji je sudelovao u sastancima, nego se umesto toga oslonio na iskrivljeno viđenje svedoka 29, koji na sastancima nije bio. Uprkos dve konfrontacije, 4. i 10. jula, snage FARK-a uspešno su se integrisale u OVK, formiranjem tri mešovite brigade, 12. jula, manje od tri nedelje od njihovog dolaska na Kosovo. Svedok 17 je potvrdio da je nakon uspostave tih brigada odnos između gospodina Haradinaja i gospodina Zemaja postao puno bliskiji. Događaj od 4. jula, u Glođanu/Gllogjan, predstavljao je ružnu konfrontaciju između vojnika, zbog koje treba žaliti, ali on nije pokazatelj politike progona civila, niti se navodi kao tačka u Optužnici. Iz razloga navedenih u našem završnom podnesku, mi tvrdimo da iskaz svedoka 29, a u vezi sa ovim događajem, je nepouzdan u celom nizu pogleda, upravo na isti način na koji je nepouzdan njegov iskaz o sastancima koji su se odigrali po dolasku FARK-a. Međutim, kako god da je došlo do izbijanja ove konfrontacije, dokazni materijal pokazuje da je to brzo razrešeno na jednom sastanku između Tahira Zemaja i Ramusha Haradinaja sledećeg dana. Uzevši to u kontekstu konstruktivnih pregovora za koje svedok 17 kaže da su se odvijali pre toga, uzevši to u kontekstu konstruktivnih pregovora i rešenja do kojih je došlo nakon nekoliko dana, ovaj pojedinačni incident teško da može predstavljati dokaz namere da se isključe snage FARK-a zbog neke nedefinisane svrhe povezane sa navodnim zajedničkim zločinačkim poduhvatom. Međutim, možda najjasnija indikacija opšteg pristupa od strane gospodina Haradinaja je činjenica što je on dozvolio da FARK zauzme kasarnu u Prapacanu/Papracane, da se tamo smesti, a ta je kasarna bila formirana i finansirana od strane OVK i zapravo bila njihov najbolji objekt. To nisu aktivnosti komandanta koji pokušavaju da isključe ili podrede FARK. 21. avgusta, nakon što je OVK proterana iz Glođana/Gllogjan, gospodin Haradinaj podneo je ostavku na položaj komandanta zone. Ne samo da nije pokušao da potčini FARK, on se složio da služi pod komandom Tahira Zemaja. To što je došlo do obrata u toj odluci, 14 dana kasnije, prema našim dokazima, nije uzrok stremljenja samo gospodina Haradinaja, dokazi pokazuju da je to bio rezultat borbe za vlast između glavnog štaba i vlade u egzilu. Svako od njih želeo je sam da zapoveda strateški važnim rejonom Dukađina/Dukagjini. Sugestija da su problemi u vezi sa integracijom FARK-a na neki način zapravo dokaz o učešću gospodina Haradinaja u zajedničkom zločinačkom poduhvatu za koji se tereti u Optužnici, je potpuno besmislena. Mi tvrdimo da tu nema ničega i da Pretresno veće to treba odmah da odbaci. A sada tvrdnja da je gospodin Haradinaj bio arhitekt kampanje progona i prisilnog proterivanja srpskih civila. Dokazi pokazuju da je nad srpskim civilima počinjen relativno mali broj izolovanih zločina tokom perioda pokrivenog Optužnicom. U većini slučajeva, nema nikakvih dokaza o identitetu počinilaca. Tužilaštvo nije izvelo nikakve pouzdane i verodostojne dokaze kako bi pokazalo da je gospodin Haradinaj bilo kada, bilo odobrio, bilo ovlastio nekoga da počinji neki od tih zločina. Naravno, istina je to da su u to vreme Albanci raspolagali većom količinom

oružja. To je bio neizbežan deo odbrambenih priprema koje su preduzeli svi segmenti albanskog civilnog društva, budući da se očekivali napadi srpskih snaga. Ali, to nikako ne znači da je svo to oružje bilo u rukama ljudi koji su se smatrali pripadnicima OVK. Postoje jasni i nedvosmisleni dokazi da su neke nepovezane grupe i pojedinci, takođe, sudelovali u odlascima preko granice, kako bi u svoja sela dovezli oružje. To što je oružja bilo sve više i više, daje nekoliko mogućih objašnjenja za izolovane napade na srpske civile. Tokom aprila mnoge su se srpske porodice odselile iz svojih domova, u ruralnim delovima zapadnog Kosova i to zbog vlastite sigurnosti. Oni su najčešće odlazili u veće gradove, koji su bili čvrsto u rukama srpskih snaga. Međutim, dokazi ne pokazuju da je do tog egzodusa došlo zbog neke organizovane kampanje progona. Nema nikakvih dokaza da je tim ljudima sistematski naređeno da napuste svoje domove. Oni su otišli zato jer su živeli na izolovanim mestima, gde je stanovništvo bilo većinski Albansko. Mnogi svedoci govorili su o tome kako su se sve više i više bojali sve vidljivije naoružanih albanskih suseljana, pogotovo po noći, jer su oni po noći išli okolo u vozilima, uspostavljali kontrolne punktove i pucali u vazduh. Moguće je, vrlo lako, da su ljudi pobjegli zato jer su se toga bojali. Međutim, to ni na koji način ne znači da je postojalo nešto za šta bi se moglo reći da predstavlja kampanju progona. Izgleda da je izvestan broj konkretnih incidenata doprineo osećaju nesigurnosti među srpskim civilnim stanovništvom u to vreme, kao što je ubistvo Slobodana Praškovića, 2. marta i napadi na jedan manji broj kuća srpskih civila. Međutim, dokazi nikako ne dokazuju da su ti izolovani incidenti bili deo nekog koordiniranog napada OVK. Na primer, Zoran Stijović kaže da ubistvo Zorana Praškovića nije imalo nikakve veze sa OVK. Bez obzira na to što je postalo rašireno, ali pogrešno verovanje da je to bilo ubistvo počinjeno od strane OVK, policija je nedvosmisleno dokazala da je to ubistvo počinjeno iz sasvim privatnih razloga. Ovo je jedna dobra ilustracija potencijala putem koga se ovakvi incidenti mogu pogrešno protumačiti. Isto tako, Marijana Anđelković je izjavila je da je napad u Crmljanima/Cërmjan na kuću Radenka Fatića izveo jedan od njegovih suseda. Milojica Vlahović izjavio je u svedočenju da je njegov otac video grupu suseda na traktoru kako pucaju u vazduh pred njegovom kućom. Ništa od toga ne dokazuje postojanje politike progona. U uzavreloj atmosferi do koje je došlo nakon napada 24. marta, svi ovi incidenti shvaćeni su kao znak da će doći do otvorenog sukoba i u tom kontekstu, kontekstu konfuzije i dezorganizacije, treba suditi o tačkama Optužnice. Postoji 10 slučajeva navoda lošeg postupanja ili ubistava ljudi srpske nacionalnosti i ja ću o svakom od njih reći nekoliko reči. No, možda nešto više o prvom slučaju. Tačke 3 i 4 Optužnice odnose na napad na braću Stojanović i Veselina Stijovića. Ovaj napad nije bio dokaz nikakve kampanje etničkih nacionalnih progona. Oni su napadnuti, ne zato što su bili Crnogorci, nego zato što se smatralo da je njihova porodica sudelovala u strašnoj ofanzivi na Glođane/Gllogjan. Bilo je neizbežno to da ljudi u selu počnu da imaju jedan duboki osećaj gneva prema onima za koje su smatrali da su odgovorni za napad u kojem su izgubljena tri mlada života, u kojem su uništene mnoge kuće i koji je doveo do masovnih hapšenja i zlostavljanja. Dokazi jasno pokazuju da je u selu postojalo rasprostranjeno verovanje da je porodica Stojanović dala informacije koje su navele srpske snage da napadne Glođane/Gllogjan. Predrag Stojanović bio je policajac, on je sudelovao u toj ofanzivi, zapravo, sudelovao je u incidentu u seoskoj školi. Porodična kuća, porodice Stojanović, toga dana korišćena je kao vojni objekat. Mijat Stojanović svedočio je da je očekivao odmazdu od seljana i upravo je zato srpska policija upozorila te porodice da napuste to područje nakon 24. marta. Napad na te ljude bio je jedno spontano izbijanje nasilja od strane seljana sela Glođane/Gllogjan, čije su porodice i domovi ranije bili napadnuti. Očito je da taj napad nije ranije planiran. Do njega je došlo spontano kada se proširila vest da su se vratila braća Stojanović. Veselin Stijović i Mijat Stojanović, obojica su izjavili da je

izgledalo da se celo selo okrenulo protiv njih. Ljudi su se vratili sa polja i izašli iz svojih kuća da učestvuju u napadu. Kažu da su mnogi od njih bili mlađarija, verovatno istih godina kao i ona trojica tinejdžera ubijenih 24. marta. Ništa od toga, naravno, ne opravdava ono što se dogodilo, međutim to, ovaj incident stavlja u odgovarajući kontekst. Ovo nije bio prvi hitac u nekoj planiranoj kampanji nasilja nad srpskim civilnim stanovništvom samo zbog njihove nacionalnosti. To je bila samo jedna spontana reakcija na činjenicu da se smatralo da su ovi konkretni ljudi sudelovali u razornom napadu na Glođane/Gllogjan . Kad je, pak, reč o navodu da je Ramush Haradinaj sve to posmatrao sa strane i dopustio da se sve to dogodi, mi tvrdimo da su dokazi o identifikaciji očito nepouzdati. Svaki put kada se tvrdi da je on tamo viđen, radi se o slučaju u kojem je on viđen tek periferijom vidnog polja i to u vrlo traumatskim okolnostima. Mijat Stojanović tvrdi da je zapazio gospodina Haradinaja kako stoji na cesti, prema njegovoj kući, dok je njima naređeno da hodaju prema selu. Naređeno im je da ruke dignu u vis, da gledaju prema zemlji i da ne gledaju ni levo ni desno. Ovo navodno prepoznavanje zasniva se na jednom kratkom viđenju u okolnostima koje su bile veoma stresne i veoma teške i to na udaljenosti od više od 70 metara. Kasnije je tvrdio da je ponovo video gospodina Haradinaja kad je napuštao sedište OVK, međutim, isto tek na trenutak i takođe u veoma traumatskim okolnostima. Navodno prepoznavanje od strane Dragoslava Stojanovića je još manje pouzdano. Ako ostavimo po strani na trenutak činjenicu da je on rekao da on ne prepoznaje tog čoveka, ako, dakle, to stavimo sasvim po strani, i ako se počnemo baviti samo objektivnim okolnostima, vidimo da Dragoslav Stojanović tvrdi da je prepoznao gospodina Haradinaja dok je ležao licem prema zemlji, na podu i povremeno gubio svest. Vrlo je značajno to da on kaže da ne može da dâ nikakv opis drugih ljudi koji su se nalazili tamo u to vreme, zato jer je ležao licem prema dole i, kako je sam rekao, nikako nije bio u stanju da može dobro da ih pogleda. Cela sudska praksa ovog Suda, vrlo jasno upozorava kakve su opasnosti oslanjanja na identifikacijske dokaze ovako slabog kvaliteta. Činjenica da se u tim navodnim identifikacijama tvrdi da se radi o prepoznavanju, prema našem sudu ne znači da su ona manje podložna grešci. Iako je porodica Stojanović živela odmah do Haradinajevih, ni jedan od svedoka više godina nije video Ramusha Haradinaja. Čak i u slučaju kad se neko prepoznaje, neko ko je poznat od ranije, vrlo je važno, zapravo, kritično, imati mogućnost da se prvo on pouzdano može videti, potreban je nesmetan i jasan pogled na subjekt tokom razumnog perioda vremena, kao i stvarno poznavanje i nedavno poznavanje njegovih crta lica, pre nego što bi se takav iskaz o prepoznavanju mogao uzeti kao pouzdan. Kao što se može videti u jednom značajnom pitanju iz engleske sudske prakse o tome, predmet Turnbull, greške se dešavaju čak i u prepoznavanju bliskih prijatelja i rođaka. Vrlo je dobro poznato da je strašno teško proceniti pouzdanost dokaza o identifikaciji ili prepoznavanju iz ponašanja svedoka. Zato međunarodna sudska praksa stalno spominje potrebu za postojanjem objektivnih kriterijuma, a primenjivanje bilo kakvog sistema objektivnih kriterijuma, jasno daje do znanja da ove identifikacije, niti izdaleka ne dostižu stepen kvaliteta koji je potreban da bi se neko mogao osuditi po krivičnim optužbama. Međutim, poteškoće sa ovim identifikacijskim dokazima ne završavaju ovde. U predmetu Kupreščić, Žalbeno veće je konkretno skrenulo pažnju na dodatne rizike u kojima se tvrdnja da je neko kasnije prepoznat, jasno povezuje sa jasnom mogućnošću da su na svedoka uticali drugi. I, upravo se te reči u potpunosti mogu primeniti na iskaze Mijata i Dragoslava Stojanovića. U razgovorima sa Veselinom Stijovićem obojica su dali imena onih za koje su prepoznali da su sudelovali u tome što se dogodilo 18. aprila. Ni jedan od njih nije spomenuo Ramusha Haradinaja. Nedelju dana posle incidenta sa Mijatom Stojanovićem razgovarala je Marijana Anđelković i srpski magazin „Ilustrovana politika“. U oba ta intervjua on je naveo listu ljudi koje je prepoznao, ali ni jednom prilikom on nije naveo ime Ramusha Haradinaja.

Prema tome, kašnjenje u sećanju ove vrste sa sobom nosi, u ovom predmetu, jedan poseban rizik. Jer, porodica Stojanović imala je tesne veze sa srpskim snagama bezbednosti, kao i zato što oni smatraju gospodina Haradinaja odgovornim zato što su izgubili kuću. Ukratko, mi tvrdimo da nema nikakvih pouzdanih dokaza da je gospodin Haradinaj bio prisutan 18. aprila. Mi tvrdimo da primena bilo kojeg seta objektivnih standarda može dovesti samo do zaključka da su ovi dokazi nedovoljni i da nema nikakve osnove da se zaključi da je dopustio zlostavljanje za koje se tereti u tačkama 3 i 4. Vidim koliko je sati. Ja ću sada preći na jednu drugu temu i pitam se da li bi ovo bio pogodan trenutak da završimo sa radom za danas.

SUDIJA ORIE: Ako imate nešto što možete rešiti u dva minuta, u redu. Ako ne, onda možemo da završimo.

ADVOKAT EMMERSON: Ne, nemam.

SUDIJA ORIE: U redu. Završavamo sa radom za danas. Nastavljamo sutra, u utorak, 22. januara, u 14.15 časova, u sudnici broj 1.

Sednica je završena u 18.58.

Nastavlja se u utorak 22. januara 2008. godine u 14.15h.

